Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 июнь 24
Зунай дунда (мэрин) hарын 5
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 116 (18730)
газетын сэн. захилай — 50 мүн.
Халсаэтэ сэн

Буряад Республикын Верховно Советтэ

Республикын Верховно Советэй Президиумэй заседани болобо. Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй заседаниин Председательлэгшэ Л. В. Потаповтой. Президиумэй заседаниин Республикын 70 жилэй ойдо зорюулагдаhан hайндэрэй хэмжээ ябуулганууд байгша оной июнийн 2-то эхилхэ юм. Тэрэ үдэрэй 10 сагhаа бүхы хэмжээ ябуулганууд эхилхэ байна. Нинислэл хотымнай гол талмайнуд болон үйлсэнүүдтэ соёлой-спортивна программын ёноор элдэб ансамблинн дуушад, спортсменүүд олон номернуудые хүн зондо харуулхаар хараалагдана.

Буряадай оперо болон баледэй театр соо 17 сагhаа баярай үдэшэ үнгэргэгдэхэ, Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сагановай амаршалгын үгэ, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потаповай элидхэл театр соо сугларагшадта дурадхагдаха, урилгаар ерэhэн айлшадай амаршалгын үгэнүүд соносторохо гээшэ. Удаань манай искусствын уран бүлигтэнэй ехэ концерт суглаанда хабаадагшадта харуулагдаха юм.

Июнийн 3-да Советүүдэй талмай дээрэ республикын районуудай делегацинуудай хабаадалгатайгаар hайндэрэй абахаар хараалнабди,— гэжэ тэрэ хэлээ.

Буряад Республикын 70 жилэй ойдо зорюулагдаhан hайндэрэй хэмжээ ябуулганууд байгша оной июнийн 2-то эхилхэ юм. Тэрэ үдэрэй 10 сагhаа бүхы хэмжээ ябуулганууд эхилхэ байна. Нинислэл хотымнай гол талмайнуд болон үйлсэнүүдтэ соёлой-спортивна программын ёноор элдэб ансамблинн дуушад, спортсменүүд олон номернуудые хүн зондо харуулхаар хараалагдана.

Буряадай оперо болон баледэй театр соо 17 сагhаа баярай үдэшэ үнгэргэгдэхэ, Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Б. Сагановай амаршалгын үгэ, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потаповай элидхэл театр соо сугларагшадта дурадхагдаха, урилгаар ерэhэн айлшадай амаршалгын үгэнүүд соносторохо гээшэ. Удаань манай искусствын уран бүлигтэнэй ехэ концерт суглаанда хабаадагшадта харуулагдаха юм.

Манай hайндэрэй талмай дээрэ республикын районуудай делегацинуудай хабаадалгатайгаар hайндэрэй зугаа наадан үргэлжэлхэ. Энэл үдэрэй 16 часhаа республикын 25 жилэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ сэрэгшэд-десантнигуудай, спортсменүүдэй хабаадалгатайгаар уран hайханай программынь хоёрдохи хубинь харуулагдаха. Тиихэдэ Забайкалинн сэрэгэй округой сэрэгшэдэй ансамблинн концерт табигдаха, ёохор наадан орой болотор үргэлжэлхэ гэжэ хэлэгдэнэ.

Агаарай сэрэгэй флодой мастернууд - парашютистнууд гурбадахи үдэрэй программые июлийн 4-дэ Дэбдэ-Онгостойн ипподром дээрэ эхилхэ байна. Спортын мүрысөөнүүд, мори урилдаан, барилдаан, hур харбалга үнгэргэгдэхэ.

Республикын соёлой министр **Н. Ю. Мадуев** соёлой-спортын программа тухай тодорхойгоор хоёрэжэ үгэбэ. Республикын 70 жилэй ойдо бэлдүүлэгдохэр хараалагдаhан бэлэдхэлэй бүхы үдэлмэри түсэбэй ёноор ябуулагдажа байна гээд тэрэ тэмдэглээ.

Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй заседани дээрэ «Хорнин аймагай hуурнируудай старостануудай үдэлмэрнин дүршэл тухай» асуудал хаража үзэгдэбэ. Тус асуудалаар депутадуудай Хорнин районно Советэй түрүүлэгшэ **Н. Ц. Дамдинцыренов** тоособо. Аймагаймнай 27 hуурнида өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ комитедүүд, 16 hуурнида старостануд үдэлнэ, нэгэ сельскэ Советэй арадай депутадуд ажал ябуулгаяа үргэлжэлүүлhээр гээд үгэ хэлэгшэ мэдэсэсэ.

Нютаг нютагуудта, hуурин тосхонуудта hунгагдаhан старостануд гол түлөб социально-сэёлой, хүн зонине хангалгыг асуудалнуудые шиидхэдэг байна гээд районно Советэй түрүүлэгшэ онсолбо. Хүүгэдэй сад-ясли-нууд, hургуулинууд, соёлой эмхи зургаануд, залуушуулай сүлөө саг, социальна хамгаалга—эдэ бүхы асуудалнуд hуурин бүхэндэ шиидхэдэг байха ёнотой гэжэ удаань үгэ хэлэhэн арадай депутадуудай Улаан-Удын городской Советэй түрүүлэгшэ **В. И. Яковлев**, республикын Министрнүүдэй Советэй комитедэй түрүүлэгшэ **К. П. Бахрунов**, республикын финансын министр **В. А. Дырхеев**, Буряад Республикын Верховно Советэй комитедэй түрүүлэгшэ **Л. Д. Турбянов**, Хорнин аймагай захиргаанай гулваа **А. М. Бузин**, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ **Л. В. Потапов** болон бусад hанамжа дурадхалнуудые оруулhан байна.

Аймагай старостануудай ажаллаха, хүн зонтой уулзаха байра олонхи газарта үгы, старостануудай ажал ябуулгын статус районно Советэй сесси дээрэ баталагдаагүй байhаар, социальна программа бэелүүлхэ мүнгэ зөөри үгэхэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёнотой гэжэ тус асуудалаар Верховно Советэй Президиумэй абаhан тогтоол соо хэлэгдэнэ.

«Ой модоной нөөсые арьбадхаха, хамгаалха, харуулха хэрэгтэ мүнгэ hомолхо тухай» асуудалаар арадай депутадуудай Красноярска хизаарай Советэй шиидхэбэрние дэмжэхэ тухай асуудал Удын городской Советэй түрүүлэгшэ **В. И. Яковлев**, республикын Министрнүүдэй Советэй комитедэй түрүүлэгшэ **К. П. Бахрунов**, республикын финансын министр **В. А. Дырхеев**, Буряад Республикын Верховно Советэй комитедэй түрүүлэгшэ **Л. Д. Турбянов**, Хорнин аймагай захиргаанай гулваа **А. М. Бузин**, Верховно Советэй Түрүүлэгшэ **Л. В. Потапов** болон бусад hанамжа дурадхалнуудые оруулhан байна.

Аймагай старостануудай ажаллаха, хүн зонтой уулзаха байра олонхи газарта үгы, старостануудай ажал ябуулгын статус районно Советэй сесси дээрэ баталагдаагүй байhаар, социальна программа бэелүүлхэ мүнгэ зөөри үгэхэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёнотой гэжэ тус асуудалаар Верховно Советэй Президиумэй абаhан тогтоол соо хэлэгдэнэ.

«Ой модоной нөөсые арьбадхаха, хамгаалха, харуулха хэрэгтэ мүнгэ hомолхо тухай» асуудалаар арадай депутадуудай Красноярска хизаарай Советэй шиидхэбэрние дэмжэхэ тухай асуудал республикын Верховно Советэй Президиумэй заседани дээрэ хаража үзэгдэбэ. Тус асуудалаар республикын Верховно Советэй Экологиин ба байгаалинн баялигуудые гамтайгаар ашаглаха талаар комитедэй түрүүлэгшэ **Ю. Ф. Ефремов** мэдээсэл хээ. Республикын ой модоной ажахын министр **А. Д. Голоушкин** тус асуудалаар үгэ хэлэhэн байна. «Россин Федерацнин республиканска бюджедые тодорхойлхо тухай» Россин Федерацнин Хуулинин 9-дэхи статьяе болюулха тухай арадай депутадуудай Красноярска хизаарай Советэй үүсхэлые дэмжэхэ гэhэн шиидхэбэри Верховно Советэй Президиум баталан абаа.

Тэрэшэлэн Бэшүүрэй аймагай арадай депутадуудай Потанинска сельскэ Соведые байгуулха тухай, Буряад Республикын Верховно Советэй байгша оной хоёрдохи хахад жэлэй хүдэлмэринн түсэб тухай, Буряад Республикын 70 жилэй ойтой дашарамдуулан, үгтэхэ шагналнууд тухай асуудалнууд заседани дээрэ хаража үзэгдэбэ.

Россин Федерацийн Президентын Зарлиг тухай

МОСКВА. «Гэмтэ ба эдилгэ абаха ябадалтай тэмсэхэ талаар Россин Федерацнин Аюулгүйн Советэй албан зургаануудыг хоорондын комиссинин ашаг үрэтэй хүдэлмэри хангаха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Зарлиг Россин Федерацнин Президент Б. Н. Ельцин гаргаhан байна.

Тус документтэй зохилдуулагдан, гэмтэ ябадалтай тэмсэл эмхидхэхэ талаар, хэдэ хэдэн даалгабаринуудынэ зургаанда үгтэнэ гээд Россин Федерацнин Президентын хэблэлэй албанай мэдээсэл соо хэлэгдэнхэй. 1994—1995 онуудта гэмтэ ба эдилгэ абаха ябадалтай тэмсэл шангадхаха талаар федералька программа албан зургаануудыг хоорондын комиссин байгша оной октябринин 1 болотор зохёожо, РФ-гэй Аюулгүйн Советэй баталамжада табиха ёнотой. Хуули хамгаалха зургаанудые бэхижүүлхэ ба тэдэнние техникээр хангалгые hайжаруулха талаар хэмжээнүүд тухай дурадхалнууд байгша оной июлийн 1 болотор федеральна правительствын зүбшөн хэлсэлгэдэ оруулагдаха зэргэтэй. Тэрээнhээ гадна, хуули эбдохэ ябадалые hэргылэлгэдэ ба ниитые гурим сахилгада эрхэтэдэй хабаадалгые хууляар гуримшуулха тухай дурадхалнуудые Россин Федерацнин Аюулгүйн Советэй баталамжада байгша оной августын 1 болотор комисси оруулха ёнотой.

Гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ талаар албан зургаануудыг хоорондын комиссинуудые, мүн тэрэшэлэн Аюулгүйн Советэй комисситтай харилсан хүдэлхэ зургаануудые нютагуудта байгуулха гээд Зарлигаар дурадхагдаа.

Албан зургаануудыг хоорондын комисси тухай 1993 оной январийн 20-ной 'дүрим хүбилалтануудыг ба нэмэлтэнүүдэйгээр энэл Зарлигаар баталагдаба. Албан зургаануудыг хоорондын комиссинн ажал ябуулгада хабаатай, энээнэй урда тээ хэблэгдэhэн зарим зарлигуудай хэдэн пунктнууд болюулагдаа.

ИТАР-ТАСС hүүлэй мэдээсэл

ӨӨРЫН МҮНГЭТЭЙ БОЛОО

БИЛЬНЮС. Июнийн 25-hаа хойшо Литвада литас гэжэ нэрлэгдэhэн өөрынь валюта бии болгогдобо. Литвагай ород мүнгэ хэрэглэхээ болиhон сагhаа — 1992 оной октябринин 1-нээ хойшо саг зуура хэрэглэгдэжэ байгаа талонуудые литас hэлгэхэ юм. Июлийн 20 хүрэтэр тэдэнние тушааха хэрэгтэй, hүүлээрнь хүсэгүй болохо. «Литас тогтууритай байха» гэжэ найдажа байhанаа Литвагай банкын правлениин түрүүлэгшэ Ромуальдас Високавичюс тэмдэглэнэ.

ПРОМЫШЛЕННОСТИИН ИИМЭ БАЙДАЛТАЙ

МОСКВА. Россин промышленность январь—май hарануудта 24,3 триллион түхэригэй продукци бүтээн гарта гэхэ гү, али үнгэрэгшэ жэлэй энэ үсынхиhээ 6,3 дахин ехэ продукци бүтээгдэhэн болоно. Май соо 6,2 триллион түхэригэй гэхэ гү, али нёдондоной хиhоо 6 дахин ехэ эд бараан бүтээн гартагдаад байна.

Гэхэтэй хамта промышленностиин нэгэшье hалбарн үйлэдбэрнин талаар нёдондоной хэмжээндэ хүроогүй. Түлишын ба химическэ, хара түмэрэй ба машина бүтээлгын hалбаринуудай зарим хубинуудта нэгэ бага тогтууритай байдалай тохёолдоошье hаа, нэгэ жэгдэ үйлэдбэри эмхидхэгдээдүй. Түүхэй эдэй элбэг ороо эхилhэнhээ хойшо бүд нэхэлгын үйлэдбэри эршэдэнхэй.

Хүдөө ажахын ажал хэрэг ороо байна. Сагай уларилай таарамжагүй байhан дээрэhээ Ураалда ба Сибирьтэ тарилгын хүдэлмэри хойшолуулагдаа. Саахарай свекло эгээн ехээр таридаг Түбэй Хара хүрьhэтэ райондо энэ ургамал батаар таригдаа. Нёдондоной талмайн табанай нэгэ хубяар бага газарта хартаабха ба овощ таригдаа. Гэхэтэй хамта хабарай ургамалнууд үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ ехэ газарта таригдаhан байна.

* * *

МОСКВА. Росситай экономическа харилсаа холбоо хүгжөөхые Венгри ороддодог, энээнние онсо удха шанартай гэжэ тоолодог. Юуб гэбэл, СССР-эй hалан hандарhанай hүүлдэшье хоёр гүрэнэй хоорондо ажахын талаар харилсаа холбоон бэелүүлэгдэhэн зандаа юм гэжэ Москвада үнгэрэгдэhэн пресс-конференци дээрэ Венгриин Президент Арпад Генц мэдүүлээ hэн. Тэрэ албанай хэрэгээр Россин Федераци ерэнхэй. Ороной хойто хубида оршодог Коми Республикаар ябажа эхилээ. Тэрэнэй нислэл Сыктывкарта фин-угорска бүлэгэй хэлэнүүд дээрэ хэлэдэг арадууд ажаhуудаг юм.

* * *

ВАШИНГТОН (Москва). Июлийн 7-до Токиодо промышленна томо оронуудай правительстванууд болон гүрэнүүдэй толгойлогшонорой уулзалга болохо ёнотой. Россида туhаламжа үзүүлхэ тухай асуудалаар амжалта тойлагдаха аабза гэжэ США-гай гүрэнэй секретарь Уоррен Кристофер тоолоно. Ванкувер хотодохи россин-американ дээдэ тушаалтадай уулзалгын ба Токиодо үнгэрэгдэhэн гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй болон финансын зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалгын hүүлдэ Росситай харилсаа холбоо тогтоохын тулада долоон гүрэнүүд хүсэлэл ороддолгонуудаа нэгэдуулхэ бэзэ гэжэ хүлеэнэбди гээд hаяхан үнгэргэгдэhэн пресс-конференци дээрэ тэрэ хэлээ hэн.

* * *

МОСКВА. Россин Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Генеральна штабай начальник генерал-полковник Михаил Колесниковтэй, обороныи министрэй нэгэдэхи орлогшо Андрей Кокошинтой Франциин Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй штабай начальник адмирал Жак Ланксад уулзаhан. Генеральна штабай түбэй командра пунктда хүрэhэн байгаа. Тэрэ албанай хэрэгээр Москва ерээ юм.

* * *

ТБИЛИСИ. Россин болон Грузиин хоорондохи хэлсээндэ гар табилга хадаа тэдэнэй хоорондохи харилсаануудые hайжаруулха ёнотой гэжэ Эдуард Шеварднадзе батална. Нимэ хэлсээн Грузиие эрхэ мэдэлдэх оруулха гэhэн зарим политигуудай hанамжые тэрэ буруушааhан байна. Национальна радиогоор Грузиин толгойлогшо hаяхан үгэ хэлэhэн юм. Грузиин оршон байхын тулада СССР-эй урданай республикануудтай харилсаа холбоо бэхижүүлхэ, Европын болон дэлхэйн экономикотой холбоо тогтоохо хэрэгтэй гэжэ тэрэ тоолоно.

* * *

КИШИНЕВ. Жэлэй эсэс тээшэ Молдовын Республикын бюджедтэ 100 миллиард шахуу түхэриг дуталдажа болохо гэжэ республикын финансын министр Клавдия Мельник мэдүүлээ hэн. Энэнь мүнөө жэлдэ парламентын хараалhан тоонуудhаа 4 дахин ехэ болоно. Юун дээрэhээ нимэ байдал тохёолдоноб гэбэл, республикада асарагдаг түүхэй эдүүд болон электрын эльшэ хүсэнэй сэнгүүд улам ургана, мүн тэрэшэлэн хилээмэндэ, нараи сэсэгэй тоhондо, hүнэй ба бусад зүйлнүүдтэ гүрэнэй зүгhөө нэмэлтэ мүнгэн үгтэдэг байhан зандаа юм.

* * *

ТЕГЕРАН (Бишкек). Илангаяа экономикын ба соёлой талаар Иранай гүрэн түрэтэй харилсаа холбоо бэелүүлхээр бэлэн байhанаа Кыргызстанай Президент Аскар Акаев элирхэйлээ. Тэрэ албанай хэрэгээр Тегеран ерэнхэй. Тэрэ Иранай Президент Али Акбар Хашеми-Рафсанджанитай хөөрэлдөө.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советтэ

АРХИИН СЭН ДЭЭШЭЛУУЛЭГДЭБЭ

Элшэ хүсэ үгэдэг юумэнүүдэй үнэ сэнгэй эрид тогтоohон. Мүн «Кристалл» заводто архи гаргалагдадаг түүхэй спиртын онтоо сэнгэй ехэ ёоо дээрэhээ. Сайгша оной июнийн 18-hаа аж «Кристалл» эмхинн мэдэлэй болон бусадшье ханнуудай худалдаа наймаанай предприятинуудтэ сэнгэрэн худалдаг болобо гэжэ Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ.

Нимэ элдэб түхэлэй архи нимэ сэнгээр (шэлэй сэн оруулаагаа) худалдагдаха гэбэл: «Столичная», «Русская». «Столичная» архинин 0,5 литрэй бутылхэ —830 түхэриг, 0,7 литрэйхи — 1131 түхэриг болоо.

«Посольская», «Пшеничная» архинин 0,5 литрэй бутылхэ —870 түхэриг, 0,7 литрэйхи —1131 түхэриг байна юм.

Худөөгэй аймагуудта 0,5 литрэй бутылхэ архи 850-hаа 898 түхэриг, 0,7 литрэйхинь 1110-hаа 1169 түхэриг хүрэхэ байна.

Хойто аймагуудта 0,5 литрэй бутылхэ архи —880-hаа 925 түхэриг хүрэтэр, 0,7 литрэйхи— 1145-hаа 1207 түхэриг хүрэтэрөө дээшэлэгдэнэ.

Нимэ болоод байхада, хүн зонине социальна талаар дэмжэхэ жасада мүнгэ нэмэжэ оруулха зорилготойгоор «Кристалл» заводой 40 градус хатуу архи худалдажа оруулhан мүнгэнhөө бутылхэ бүхэнэй 139 түхэриг абахадаа, бултыень республикын хүн зонине хамгаалгын жасада сэхэ оруулха, тэрэ мүнгые Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй 1992 оной октябринин 13-най тогтоолтой зохилдуулан хубаарилха гэжэ Министрнүүдэй Советэй тогтоол соо заагдана.

Харин бутылхэ бүхэнэй үлэhэн 50 түхэриг мүнгэн архи гаргадаг заводой өөрынь үйлэдбэринне, хүгжөөлгэдэ нэгэлүүлэгдэхэ юм. Мүн акционернэ «Кристалл» эмхи спиртын заводые hэльбэн заhабарилха, үргэдхэхэ хэрэгтэ өөрынгөө ашаг олоhоо мүнгэ оруулха болобо.

Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой предприятинуудта мүнөө хүрэтэр худалдагдаагүй байhан архида шэнэ сэн тогтоогдохо ёнотой.

Улаан архи, хара архи болон бусад хатуу ундануудые (пивэhээ бошэн) худалдалгын нэмэлтэ хуушан хэбээрээ үлеогдөө.

ҮХЫ hҮРЭГ ИИМЭЛ БАЙДАГ hАЙ

Репортаж

Дахин шэхээрээ дуурходоо нэгэ дахин өөрөө харайнаннинь гэлсэдэг. hаяхан Дэбдэ-Онгостойн урилдалгын илтэрэ эмхидхэдэhэн хонидой выставкэ харахадаа, энэ үгые оруулха байгаа.

Дахин нарин нооhоной буряад түхэлэй манай республикада тогтоohонhөө хойшо үйсэhэнэй ой тэмдэглэнээндэ зорюулагдаhан шанартай хураадха шанартай болоо. Энэ асуудалэй удаан хөөрэлдүүлдэ конференциндагшад хэдэн автобусна. Дэбдэ-Онгостойн хэлэг ой модон соо-дом тээшэ зорибо.

Буряад орон соогоо hайн үүлтэрэй хонидхэбэриндэг суутай өөhэдынгөө эрхим хусануудые, эмэ тулгэнүүдые асаржа дугаатгуулан бариhан залгаа ута, нэбтэр ханатай, олон таhалгатай хорёонууд соо «нэхы дэгэлдэх» дарагдажа, халуунда ядаршоод, хубхылдэжэ байhан хонид харагдана. Ямарынь hайн, ямарынь мууб гэжэ илгаруулхын аргагүй, намшуу хүнэй харахада хуул адли, нэгэ хэбтэ хэзэд гаргажахриhан шэнги хонид, хусанууд, түлгэнүүд лэ байна. Ямарынь юугээрээ hайн бэ, ямар шанартэй, хэды шэнэхэн ута утаhатай, хэр нарин, ямар классай нооhотой хонид бэ гэжэ бэрхэ мэргэжэлтэд, энээндэ одоод тоти болоhон селекционернүүд, эрдэмтэд тодорхойлхо юм ааб даа.

Таhалга бүхэн дээгүүр ажахынуудай нэрнүүд, үүлтэртэ хонидойнь тоо, абалаг продукциннь хэмжээн, шанар тухай бэшэхэй. Эндэ Мухар-Шэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозплемзаводой, Зэдын аймагай Борьёогой совхозой, мүн Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой, тэндэхи Сэлэнгын совхозой, Хорнин аймагай Удын, Хэжэнгын аймагай Загаhатын совхозуудай, мүн бусад хэдэн ажахыннуудhаа hайн үүлтэрэй хонид асарагдажа табигдаа.

Жэшээнь: Удын совхозой үүлтэртэ хонидые үсхэбэрилдэг фермын үрэ дунгүүд түхай ажахын директор Ц. Ж. Ширандоржиев нигэжэ хөөрэнэ:

— Забайкалинн нарин нооhотой үүлтэрэй буряад түхэлэй 11,7 мянган хонид, тэрэ тоодо 5,7 мянган эхэ хонид мазаайда үсхэбэрилдэдэг, үнгэрhэн жэлдэ хонин бүриhөө дунда эргэтэр 4 килограмм нооhон хайшалагдажа, бүхыдөө 468 центнер нооhон (тэрэнэйнь 92 процент мериноос) абтаа юм. Эхэ хонин бүридэ абахада 9,8 килограмм мяхан үйлэдбэрилгдөө гэхэ гү, али 1147 центнер хониной мяхан тушаагдаа.

— Танай ажахы хуурай уларилтай тала газарта оршодог, адууhа малай эдиихэ тэжээлэр хэзээдэшье элбэг байдагүй гэшэ ааб даа. Тэд хайнан гэжэ хонин ажалhаа жэл бүхэндэ ехэ продукци абанат? — гээд асуухада Цыремпил Жигжитович нигэжэ хэлэнэ:

— hүүлэй жэлнүүдтэ бидэ зунай тэн багаар тэжээлэй ургамалнуудые, гол түлэб обзоос, ороohо тарианай бусад зүйл таряад, ехэнхинсь сабшангүй орхижо, заримыень баал болгоод, үбэлдөө тэндэ хонидые бэлшээлгэбди. Энэнэй ашаар хонидой нооhон хараа байса дээшэлээ. Тэрэнэй өөрынь үнэ сэнгье хямдараа. Тиихэдэ эрэ, эмэ хурьгад, түлгэнүүдые нэгэ газарта олоор суглуулжа, тусгаар хорёологдомол hайн бэлшээридэ байлгаhабди.

Зэдын аймагай Борьёогой совхозой ороohо тарианаар, сенаж, силосоор, hолоомо hонооор хангадаг сайгар байдаг ажахы. Совхозой ахамад зоотехник С. Р. Доржневай хэлэhэнэй ёноор, эндэ бүхы хонин hүрэгтэ, илангаяа эхэ хонидто үбhэнhөө бэшэ (эндэ сабшалан тон бага юм) бүхы тэжээл дутамагүй үгтэнэ. Отара бүхэндэ зелёнко тариган газар бии.

Тэрэшэлэн Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз, Ивалгын ОПХ, Мухар-Шэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хусанууд, эхэ хонид, түлгэнүүд баhал hайн сэгнэлтэдэ хүртэжэ, мүнгэн, бронзо жетонуудые зүүгээ.

Удаань эндэ асарагдаhан хонид худалдаанда табигдажа сэн халлгын аукцион болоо. Хэнэйшье мэдэhээр, мүнөөмнай урданайхидал адли юумэн үгы ааб даа. hайн үүлтэрэй, ашаг шэмэ ехэтэй мал худалдажа абаха хэды дуратайшье hаа, ажахынууд гаргаад үгэхэ мүнгэгүй байна бшуу.

— Тиибэ лабашье бүхыдөө асарагдаhан 236 хонидой олонхинь худалдагдаа. Жэшээнь, Борьёогой совхозой hайн үүлтэрэй 55 хусанууд, эхэ хонид, түлгэнүүдые Эрхүүгэй областнин Ойхоной районой Елансын совхоз хамтадань 3,1 миллион түхэриг мүнгэ түлжэ абаа. Выставкын чемпионуудта гол сэн дээрэнь 5 процент нэмэгдэжэ абтаа. Бусад ажахынуудай үүлтэртэ хонид гол түлэб республикын колхоз, совхозуудта тараагдаа,— гэжэ плем-нэгэдэлэй гол мэргэжэлтэдэй нэгэн, выставкын экспертнэ комиссинн гэшүүн Л. Ф. Хардаев аукционой дүн тухай хэлэхэдээ, тэмдэглээ.

Ингээд лэ забайкалинн нарин нооhотой үүлтэрэй буряад түхэлэй хонидой харалга дүүрээ. Буряад ороноймнай хонин hүрэг бултал нимэ нюдэ баясуулма, hайнууд, торголиг нооhоёо надхуулан. талые дүүрэн бэлшэжэл ябаhай даа.

М. НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: манай айлшад — (баруун гарhаа) Эрхүүгэй областнин хүдөө ажахын управленниг ахамад зоотехник В. К. Прокопьева, Нүхэдэй районой «Память Ербанова» совхозой ахамад зоотехник Т. А. Старикова; выставкын чемпион — Борьёогой совхозhоо асарагдаhан хуса.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

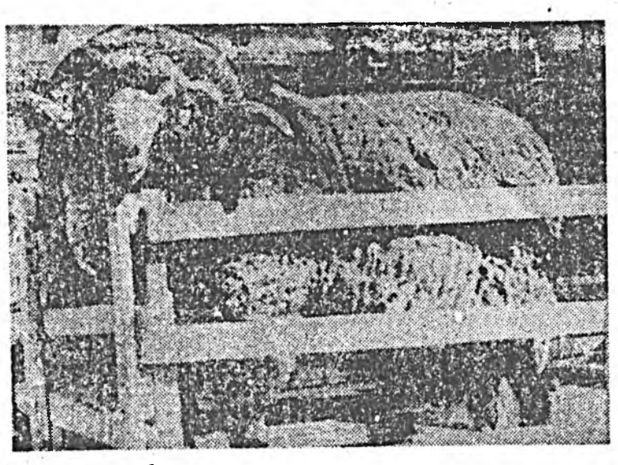

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ!

2-дохи нюурта. Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. Д. Бадуева: «Ажалай орёо асуудалнууд». Буряад Республикын 70 жилэй ойдо. Ц. Галанов: «Найдал маниие орхихогүй». Д. Коркин: «Арад зонтоёо хамта». С. Цыбенов. «Саг үни хулеэхэгүй». СНГ: тоёшо hониуд.

3-дахи нюурта. «Элдин Ноёхоной эрдэм соёлой гуламта» — hургуулинн нээгдэhээр 70 жилэй ойдо зорюулагдаhан тусхай хуудаhан.

4-дэхи нюурта. Замай тэмдэглэл. Ц. Номтоев: «Джангарай орондо». Спортын hониуд. Дэлхэйн hониной дээжэhээ.

Россин Федерацийн Президентын Зарлиг тухай

МОСКВА. «Гэмтэ ба эдилгэ абаха ябадалтай тэмсэхэ талаар Россин Федерацнин Аюулгүйн Советэй албан зургаануудыг хоорондын комиссинин ашаг үрэтэй хүдэлмэри хангаха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Зарлиг Россин Федерацнин Президент Б. Н. Ельцин гаргаhан байна.

Тус документтэй зохилдуулагдан, гэмтэ ябадалтай тэмсэл эмхидхэхэ талаар, хэдэ хэдэн даалгабаринуудынэ зургаанда үгтэнэ гээд Россин Федерацнин Президентын хэблэлэй албанай мэдээсэл соо хэлэгдэнхэй. 1994—1995 онуудта гэмтэ ба эдилгэ абаха ябадалтай тэмсэл шангадхаха талаар федералька программа албан зургаануудыг хоорондын комиссин байгша оной октябринин 1 болотор зохёожо, РФ-гэй Аюулгүйн Советэй баталамжада табиха ёнотой. Хуули хамгаалха зургаанудые бэхижүүлхэ ба тэдэнние техникээр хангалгые hайжаруулха талаар хэмжээнүүд тухай дурадхалнууд байгша оной июлийн 1 болотор федеральна правительствын зүбшөн хэлсэлгэдэ оруулагдаха зэргэтэй. Тэрээнhээ гадна, хуули эбдохэ ябадалые hэргылэлгэдэ ба ниитые гурим сахилгада эрхэтэдэй хабаадалгые хууляар гуримшуулха тухай дурадхалнуудые Россин Федерацнин Аюулгүйн Советэй баталамжада байгша оной августын 1 болотор комисси оруулха ёнотой.

Гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ талаар албан зургаануудыг хоорондын комиссинуудые, мүн тэрэшэлэн Аюулгүйн Советэй комисситтай харилсан хүдэлхэ зургаануудые нютагуудта байгуулха гээд Зарлигаар дурадхагдаа.

Албан зургаануудыг хоорондын комисси тухай 1993 оной январийн 20-ной 'дүрим хүбилалтануудыг ба нэмэлтэнүүдэйгээр энэл Зарлигаар баталагдаба. Албан зургаануудыг хоорондын комиссинн ажал ябуулгада хабаатай, энээнэй урда тээ хэблэгдэhэн зарим зарлигуудай хэдэн пунктнууд болюулагдаа.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

АЖАЛАЙ ӨРЁО АСУУДАЛНУУД

Росси доторнай эхилжэ байнаан экономическа реформо хадаа ажалай дэлгүүрые гү, али ажалай нөөсэ халаанние бии болгоноон гээшэ. Хүн зонине ажалаар хангалгын түбэй мэргэжэлтэдэй тоолон гаргаанай ёноор, 1992 оной эсэстэ манай нинслэл хотодо 13 мянга шахуу хүн ажалгүй байгаа. Тэдэнэй 5349 хүн гэхэ гү, али 40-өөд процентнь ажалда зууршалжа түбхинүүлдэг албанда хандаанай байгаа юм. Тэдэнэй 2551-ниинь өхэнэрнүүд һэн.

Эдэ бүхы хандаанай хүнүүдэй 1244-ниинь (тэрэ тоодо 473 эхэнэр) гэхэ гү, али 23,3 процентнь манай албанай аша туһаар ажалтай болоһон байна.

Ажал бодэрэгшэдэй 65 процентнь хүдэлмэришэд, 28,6 процентнь инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, 6,4 процентнь ямаршье мэргэжэлгүй хүнүүд байгаа.

Ажалгүй ба мэргэжэлгүй эрхэтэдэй дундаһаа 80 хүниинь тусхай һуралсал гаражаа, шэнэ мэргэжэлтэй болоо һэн.

Гэбэшье ажалгүй хүнние ажалаар хангалгамнай һүүлэй үедэ эрид үсөөрһэн байна. Эндэ хоёр гол шалтагаан бии: нэгэдэхээр, ажалда түбхинүүлхые гүйнаан хүнүүдэй тоо 2 дахинһаа үлүүгээр олон болоо; хоёрдохёор, городой арадай ажахын һалбарь бүхэндэ кадринуудые хэрэглэхэ эрилтэнь эды шэнээн шахуу багa болоһон байха юм.

Тиин хотын ажалай дэлгүүр дээрэ гараһан хүнүүдэй тоо 1991 оныхиһоо 3 дахин ургажа, 3080-да хүрэһэн байна. Эдэмнай дүн хамга 616 предприяти, эмхи, албан зургаанһаа сүлөөлэгдэһэн зон болоно бшуу.

1992 ондо 331 хүн ажалгүй гэжэ гүйсэд мэдэрэгдэһэн байха юм. Тэдэнэй 34-ниинь ажалда оруулагдаа, 45-ниинь манай албанай дурадхалаар сагһаа урид пенсидэ гарахаар зууршалагдаа, 181-ниинь ажалгүй, тэдхэмжэ абажа байгаа.

Улаан-Удын ажалай дэлгүүртэхи байдал март һараһаа улам өрёо хүшэр боложо эхилээд байна. Ушарынь гэхэдэ, 4-һөө 6 мянга хүрэтэр хүн ажалһаа сүлөөлэгдэхоор, гурбан наһа хүрэтэрнь үхибүүнтээе һуужа байһан эхэнэрнүүд ажалдаа гарахаар, эрхэ сүлөөһөө хаһагдаад, һуужа байнан 1200—1700 хүн сүлөөлэгдэхөөр, 5200—7400 залуушуул училищи болон эдэб һуралсалай эмхинүүдые дүүргэжэ гарахаар, 17,6 мянганһаа 25 мянга хүрэтэр хүн юрэ ажалаа һэлгэхээр хараалагдана. Тиин уридшалан багсаамжалһанай ёноор, хотымнай ажалай дэлгүүртэ 37 мянган хүн тоолгдохоёо байна. Үнгэрөө һаа, тэрэ 52 мянганда хүрэжэ магадгүй гээд багсаамжалагдана.

Тэдэнэй 22,5 мянганһаа 32 мянга хүрэтэр хүниинь гэхэ гү, али 60,8 процентнь манай албанай соносхолнуудые хэрэглэн, өөнэдөө ажалда орохо аабза гээд нанагдана. Харин 14,5 мянганһаа 20,6 мянган хүрэтэр хүн Ажалаар хангалгын түбтэ хандаха байха. Тэдэнэй 2-һоо 3 мянга хүрэтэр хүниинь бидэ түбхинүүлхэ ергатай байхабди. Тиихэдэ 2,5—4 мянгыень мэргэжэлтэй болгохын тулада һургахабди. Тингээд байхадамнай, 3—4 мянган эрхэтэн гахэ гү, али 7,6 процент зон ажалгүй-шүүлэй статус абахаар тухайлагдана. 1080 — 1300 хүнние болзорһоо урид пенсидэ гаргахаар зууршалхабди, харин үлэһэн 1850-һаа 2200 хүрэтэр хүндэ ажалгүйн тэдхэмжэ үгтэжэ болохо. Ажалгүйшүүлэй дундаһаа 500—800 хүндэ ниитын хүдэлмэри дурадхагдажа магад. Хүн зонине ажалаар хангаха асуудалай талаар институдай ажалай дэлгүүрэй бодото байдалые шэнжэлдэг методикын ёноор, нигэжэ багсаамжалан тоолодог зомди.

Энэл тоолон тодорхойлолгын үндэнёөр, ажалай дэлгүүртэ һаяын сагта гараха зоной 66 процентнь эхэнэрнүүд, 20 шахуу процентнь залуушуул болохоёо байна.

Байгша оной нэгэдэхи кварталай дүнгүудые хаража үзэхэдэмнай, хүдэлмэрилэгшэдөө үсөөрүүлхэсэ байнаан предприяти, эмхи зургаануудай тоо түрүүшынхнее үсөөрһэн байба. Мүн ажалай бэдэрэгшэдшье үсөөрөө. Жэлэй гурбан һарын хугасаа соо нёдондоной энэ үеынхиһоо 64 хүнөөр үсөөн хүн ажал бэдэрээ. Зүгөөр сүлөө һуурида, тушаалда хүнние бэдэрһэн захилнуудай олон болоһониинь һайшаалтай гээшэ.

Жэлэй түрүүшын дүрбэн һара соо 1440 хүн ажал бодержэ ябаа. Тэрэнэй 42,5 процентнь эхэнэрнүүд, 72,6 процентнь хүдэлмэришэд, 29,3 процентнь НТР ба алба хаагшад болоно. Нёдондо-нойхитой жэшэбэл, ажал бэдэрэгшэдэй дунда хүдэлмэришэдынь олошоржо, нүгөө хоёрынь үсөөрөөд байна.

Хотын зарим предприятинуудай мүнгэ зоорн олохоо болижо, панхаруутаха болоо һаань, ажалаймнай дэлгүүр дахинаа өрёо байдалда орожо магад. Жэшээнь, «Электромашина», судна бүтээлгын, шэлэй заводууд, прибор бүтээлгын нэгэдэл болон бусад нимэ байдалда орожо болохоор хэбэртэй.

Хүн зонине ажалда түбхинүүлхэ талаар мэргэжэлтэй болгохын, ондоо мэргэжэл шудалуулхын тула хотын албан һуралсал эмхидхэдэг гуримтай юм. 1992 оной туршада 80 хүн һураажа, хүдэлмэришэнэй мэргэжэлнүүдтэй болоо һэн. Харин байгша оной гурбан һара соо 11 мэргэжэлээр 55 хүн һуража гараһан байна.

Хүн зонине ажалаар хангалгын түб ажал оложо үгэхэ шадалтай, арга боломожотой газарнуудтай хэлсээ баталжа, хүдэлмэришэдэй нэмэлтэ һууринуудые бии болгуулхын тулада тусхай жасаһаа зоорн шэглүүлхэ аргатай юм.

Хотын хүн зонине ажалаар хангалгын, тэрэ тоодо ажалгүй байлгын асуудалнуудаб даб дээрэ шидхэгдэмээр лэ байна гээшэ. Тингэбэшье ажалай дэлгүүрэй хүүли хэнһээ, юунһээшье дулдыдаггүй жама ёнотой нэн хойноо гэнтэ һанаа заяанда ороогүйгөөр эрьехэдэнь яахыншье аргагүй байдаг гээд мартажа болохогүй байна бшуу.

Д. БАДУЕВА.
Улаан-Удэ хотын ажалай ба хүн зонине ажалаар хангалгын түбэй директор.

Буряадай республиканска типографиин филиалда 6-дахи разрядай электрик Владимир Федорович Косогов ажал дээрээ мэдээжэ мэдгэжэлтэ юм. Ажалай ветеран хамта худэлдэг нухэдтөө хүндэтэй юм. Владимир Федорович ямаршье шахардуу байдалда худэлжэ байбашье, арга хургыень олоод, оньһон түхеэрэлгээ заһабарилаа лэ байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Владимир Федорович Косогов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

САГ ҮНИ ХҮЛЕЭХЭГҮЙ

Мүнөө сагта хаа-хаанагүй ехэ хубилалтануд болоно. Урданай АССР-нүүд хубилжа, өөрын президентэй болоно. Манайшье Буряад орон шэнэ Конституци баталжа, өөрын президентые һунгаха ёнотой.

Буряад Республикын президентын сэхэ хүтэлбэрилгын гурим тогтоохо хэрэгтэй. Район, город бүхэндэ президентын өөрынь түлөөлэгшэ байха болоно. Бүхы шатын Советүүдые болюулаад, Верховно Советые шэнээр, үсөөн хүнһөө бүридхэн һунгаад, худэлмэрилэгшэдыень 15 хүн болоторнь үсөөлхэ.

Правительствын байгуулажые хубилгахада, үсөөн министерство үлөөхэдэ яахаб? Худэлмэрнин гурим һайжаруулха, өөнэдөө өөрыгөө хангаад, үлөөшьень ондоо тээшэнь эд бараагаар андалдаха гү, али худалдаха. Худөө ажахые эрид хубилгаха, ехээр туһаламжа үзүүлхэ, урьһаламжа үгэхэ, найдамтай бэрхэ хүтэлбэрилэгшэдые табиха.

Буряад гүрэн Россиг мэдэлдэ байбашье, бээ гүйсэд даагаад, ондоо гүрэнүүдтэй хэлсээ баталха, ёнотой дэлгүүрэй байдал тогтоожо, арад зоной өдхэ, ууха зүйлөөр, үмдэхэ хубсаһаар, машина, техникээр гүйсэд хангаха болоно.

Хүнэй һэшхэл һэргээгшэ нажан мүргэлөө, ёно гуримаа барилталха манай нантин улыга. Эдэ бүгэдые шадаал һаа тургэн туйлаха хэрэгтэй. Саг хулеэхэгүй ха юм. Шэнэ герб, гимн зохёохын тула зураша, поэт, юрыншье зоной конкурс тургэн соносхохо хэрэгтэй.

Манай хубиг залан манайл гартаг!

С. ЦЫБЕНОВ.
Захаминай район.

УЛАМ ОЛОШОРНО

Мүнөө үедэ Буряад орондомнай ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангадаг һалбарида ажаллагшадай хөёрдохи худэлмэришэн бүхэн үмсэлэгдэһэн предприятинуудта ажаллана. Тиихэдэ һүүлэй дүнгөөр гүрэнэй зарим бага предприятинуудһаа бэшэ хүнгэн болон нютагай промышленностин бүхы предприятинууд үмсэлэгдэнхэй гээшэ.

Тэрэшэлэн худөо ажахын продуктнуудые болбосоруулан буйлуулха гэхэ гү, али аймагуудтахи тононой, үрэ жэмэсэй, овощой, мяханай, загаһанай заводууд баһал сүм үмсэлэгдөөд байна. Барилгын комплексэй гурбадахи предприяти бүхэнниинь үмсэлэгдэжэ, акционернүүдэй сүлгэмүүд болгогдоихой. Энээнһээ уламжалан, мүнөө республикадамнай акционернүүдэй «Нижнсангарстрансстрой», «Агропроммехмонтаж», «Агропромстрой» гэһэн бүлгэмүүд байгуулагдаад, акциинуудаа худалдана.

Гадна барилгын материалнуудые гаргадаг Кабанскын аймагтахи Тамлюйн цемёнтын, шиферэй заводууд болон Загарайн аймагтахи «Татарский ключ» уурхай мүн лэ үмсэлэгдэһэн байна.

Зэргэсүүлэн харахада, даб дээрэ үмсэлэгдэһэй предприятинуудай бүтээжэ гаргаһан продукци, хангалганы олондо һайшаан дэмжэгдэжэ, горитой олзо оруулна.

В. ЖИГЖИТОВ.

ДУНДА ЗЭРГЫН САЛИН ХЭДЫБ?

Буряад Республикада, Тувада, Саха-Яхадта, Эрхүүгэй, Шэтын областынуудта ажаһуудаг зон һара соо дунда зэргээр ямар салин абана хаб гээд хараад үзөө һаа, һоонин байха бэшэ гү? Тиимэһээ энэ доро таблица дуфадхаха һанаатайбди. Анхаралтайгаар хараажа танилсыт даа.

Арадай ажахын һалбаринууд	Буряад	Тува	Саха-Яхад	Эрхүүгэй область	Шэтын область
Арадай ажахы бүхыдөө	25.628	17.531	46.594	34.076	24.467
Промышленность	28.821	23.118	59.894	38.770	28.087
Худөо ажахы	10.632	7.265	32.794	19.821	11.032
Транспорт	33.646	17.039	51.503	41.288	38.795
Хөлхеэ холбоон	25.560	20.860	39.689	29.725	27.911
Барилга	44.845	21.995	59.758	36.267	29.405
Худалдаа наймаан, ниитын эдеэ хоол	19.474	24.054	42.334	25.052	18.073
Гэр байрын-коммунальна ажахы, хэрэглэмжэ хангалга	27.992	18.558	43.655	29.106	27.432
Элүүрые хамгаалга	19.448	17.840	37.825	28.420	19.620
Эрдэм һуралсал	20.860	18.077	33.680	27.731	19.102
Соёл	16.854	14.957	36.213	16.304	16.993
Эрдэм	16.708	21.094	34.650	24.739	20.827
Мүнгэ урьһалга, финансууд, страховани, пенсионно хангалга	56.393	42.837	75.087	60.909	49.960
Хүтэлбэрийн албан	39.291	33.782	54.519	46.420	43.457
Бусад мэргэжэлтэд	22.683	18.831	41.582	20.007	26.776

Нигээд абаад харахада, баһал хаа-хаанагүй салин хүлһэнэй хэмжээнэй хоорондо тон ехэ илгаа, олон ондоо байлга үшардаг лэ юм байна. Тиимэһээ Россиг дүтэ дүтын нютагуудта байдал адлирхуу шахуу, тиимэһээ манай орон соохи уналгын хаа-хаанагүй тон адлирхуу хойшолоитой байһанинень энэ таблица хараад, онсолхоор гээшэ ха гэжэ һанахаар байна.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 70 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

НАЙДАЛ МАНИИЕ ОРХИХОГҮЙ

МАНАЙ республикын анхан түрүүн байгуулагдаһаар далан жэлэйнь ой гүйсэбэ.

Энэ нэгэ хүнэй наһанда ехэ шэнги байбашье, хүн түрэлтэнэй түүхые абаад үзэхэ болоо һаа, тон багахан хаһа болоно. Гэбэшье энэ хугасаа соо манай буряад арад урданай ямаршье сагта үзэгдөөгүй хубилалта хүгжэлтэдэ ороно, нилээд ехэ амжалта туйлаһан байна.

1920 оной октябрийн 14-дэ Москвадаа Буряадай элитэ ажал ябуулагша революционер Элбэг-Доржо Ринчино Хальмагай революционер Амар-Сагаантай хамта Владимир Ильич Лениндэ ороно бараалхаад. «Нэн түрүүн хальмагуудта, буряад-монголнуудта автономи олгохо!» гүүлэһэн байна.

Энэл үдэрнөө хойшо манай буряад зон хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын замаар урагшаа дабшаа юм. Энэ харгыдань айхабтар хүшэр хүндэ ушаралнууд дайралдаа. Үнгэрхэдөө, Лениндэ ороно гараһан, эрхэ сүлөөтэ хүгжэлтын түрүүшын жолоо барилсаһан Элбэг-Доржо Ринчино болон бусад буряадайнгаа тэрэ үеын эрхим хубүүдые урдаа туг болгожо барихын орондо, 1937 ондо түрмэдэ хаяжа алаад, һаа болотор нэрэгүүдынь хүсэд дурдаха эрхэгүй байгаабди.

Революцин болоходо, эдэб гайхалтай үйлэ хэрэгүүд хаа хажагүй дайралдаһан, болоһон байдаг.

Тэрэ манай Буряадта энэ талаар хэхэрмэ ехэ эрмэлзэл гаргаһамнай харамтай. Далан жэлэй мүнөө болоод байхада, энэ тэмсэлые сүм буруушааха, ямаршье амжалта туйлагдаагүй, гансал алалсаан хюдалсаан болоно гэхэ хүнүүд олон болоод байна. Минии һанахада, энэ баһа буруу.

Буряад зон далан жэлэй туршада яһалал гүрэн түрэтэй боложо шадаһан байнабди. Энэ үеын манай буряад уран зохёол хүгжэлтын баһа нэгэ гэршэ жэшээнь боложо үгэнэ.

Ганса аман зохёолноо бууһан бэшэ, Зүүн зүгэй элдэб үльгэрнүүдээ оршуулагдаһан, үндэһэлэгдэһэн бэшэ, арадайнгаа үнэнтэ байдалһаа, зоной халуун тэмсэл соохоо түрэһэн түрүүшын повесть «Хиртэһэн һарые» Ц. Дои бэшэжэ, 1932 ондо хэблүүлээ һэн.

Энээнэй удаа Х. Намсараев «Цыремпил» гэжэ туужа соогоо үнэй байдалда ямар хүшэр хүндэ харилсаануудай, дүлэтэ инаг дуранай байһаниие харуулжа, манай буряад хэлэнэй һайханние, энэ хэлэн дээрэ ямаршье зохёол бэшэжэ шадагдаха гэжэ, дэлхэйн ямаршье хэлэнһээ дутуу бэшэ уял, илдам нугархай байһыень гэршэлээ һэн.

Хорёод, гушаад онуудта манай буряад уран зохёолшод Базар Барадин, Цэрэн-Дондог Намжилон, Солбонэ Туяа, Бата Базарон, Жамьян Балданжабон, Намжил Балдано, Цокто Номтоев, Шираб Нимбуев, Дольён Мадасон, Чимит Цыдендамбаев, Жамсо Тумунов, Цэдэн Галсанов болон бусад үргэн далай мэтэ үргэнөөр ороо.

Дайнай һүүлдэ Даша-Рабдан Батожабай, Барадин Мунгонов, Цырен-Дулма Дондокова, Дамба Жалсараев, Гунга Чимитов, Чимит-Рэгзэн Намжилов, Николай Дамдинов, Дондок Улзытуев, Солбон Ангабаев, Алексей Бадаев, Цэрэн-Базар Бадмаев, Даша Дамбаев, Матвей Осодоев, Доржо Эрдынеев, Ардан Ангархаев, Владимир Митыпов, Исай Калашников, Владимир Корнаков, Мэлс Самбуев, Баир Дугаров, Лопсон Тапхаев, Балдан Ябжанов болон бусад манай уран зохёолые бүри үндэр шатала гаргажа, зохёолнуудынь ганса Буряад орондо бэшэ, бүхы түрэл соогоо, хилын саана мэдэжэ болоо һэн.

Мүнөө манай гүрэн түрын бутаржа байхада, уран зохёолшодтоймнай баһал хүшэр хүндэ байдал тохёолдоод байна.

Тингэбэшье зохёолшоднай гуурһаяа гарһаа алдаагүй, зариманнинь бүри эрхим зохёолнуудые бэшэжэ байна. Тон һонирхолтой повестнуудые хэблэжэ, буряад зохёолой мүнөө энэ хүшэр хүндэ сагай боложо байгаанье һаа, саашадаа хүгжэжэ байһаниие гэршэлбэ. Мүн Балдан Ябжанов манай буряад драмын театрай ендэр дээрэ һаяхан «Эхын дурдалга» гэжэ шэнэ зүжэг табюулжа, буряад зоной гоо сэдьхэлэй хумиржа, һайхан юумэндэ үшоо баярлажа шадахаяа болишоогүй байһаниие харуулба.

Тинхэдэ һүүлэй үеын номуудые абажа үзэхэ болоо һаа. Цыдын Цырендоржиевай «Талын зүргэнүүд», «Напансаг» гэжэ повестнууд олоной анхарал татажа, манай номой хэблэлэй буряад номуудые хэблэхэ аргагүй болоошье һаа, буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэнэн зохёолнуудай олон зондо хэрэгтэй байһаниие баһа дахин гэршэлжэ үгэбэ.

Мүн энэ хүшэр хүндэ үедэшье буряад шүлэгүүд хоногёо хоолойгоороо хаһиннаһан зандаа. Сагһаа урид наһа барахан, хайрата Георгий Дашабыловай һүүлшын шүлэгүүд, Дансаран Доржигутабайн «Үнэндэ» гараһан холбоонууд, Гунга Чимитовэй ёнотой арадай болоһон дуунууд саашанхи амидарха замдамнай маанадаа орхигүй, урагшамнай уряалан байна.

Энэ жэлэй эхин багаар манай ори гансахан «Байгал» журналые байһан байгараһаань үлдэхэ, саашадаа огто шэнэ зохёолнуудые хэблэгшэдэй гахыень болоултха тэнэ лыг болоитой нэдэлгэ гаргаба. Тэрэ энэнь бүтэбэ. Энэ журналай ахамад ред тор С. С. Цырендоржие журналда манай республи олонинга, дээдэй зур нууд, уран зохёолшод бу даа, олон тоого ушагшад гэдэжэ, түрэл журналаа шалжа шадаһан байна.

Энэ ушар юун тухай лэнэб гэхэдэ, манай арад хүшэр хүндэ сагта нэгэд аргатай, харин хамта н дээд байгаа һаа, ямар ушарал а ю у л у н айминагтай бэшэ байна.

Бүри һаяхан Улаан-Удэ дэмнай уран шүлэгшэд һайндэр болобо. Энэ һа дэртэ Усть-Орда, Аршан лээд, республикынмай б аймагуудһаа олон тоого лэгшэд сугларжа, респу нынгаа бүхы поэзүүдые а шалһан, һайн һайхан үгэ дые хэлэжэ, үнэтэй сонго нэгүүдые барижа үрмаш һан. буряад поэзиин ш антологидо оёһодынгоо битануудые оруулһан н на. Мүнөө энэ антологи най 2 миллион 500 м тухэриг оруулагдаад б

Гадна буряад арадайм эрдэнэ зэндэмэни болоо сэр тухай үльгэрэй мя жэлэй ойдо зорюулгаа һайндэр жэлэнэ жэлдэ б ехээр үргэдэжэ, мүнөө нютаг хүроо. Найдаг ЮНЕСКО-гэй түлөө нэд. Хитадай, Япо Үбэр-Монголой. Халха-М голой эрдэмтэд хабаада буряад арадай үльгэрэй х хые бүри үндэр дээрэ үн жэ байна.

Эдэ бүгэдые бүлгэ абаад үзэхэдэ, манай бүр уран зохёол үшөөл хосо шэргээгүй. харин шэнэ сэ тамир оложо, ерэндүй бүри ехэ амжалтануу туйлаха бээ гэжэ найдаг на.

Ц. ГАЛАНОВ.
Буряадай Уран зохёолшо дой холбооной правлени түрүүлэгшын орлогшо, ре публикын Гүрэнэй шанаг лауреат.

АРАД ЗОНТОЁО ХАМТА

Верхнеудинск хотын 1920 оной март һара соо сагаантанһаа болон интервентнүүдһээ сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээр лэ хотын милиции байгуулагдаһан байна. Тэндэ начальник, тэрэнэй туһалагша, 4 отделениие даагшад (хотын хэды отделендэ хубаарилагдаһанай тоогоор), 30 милиционер, хэрэг-үйлэ эрхилэгшэ ба секретарь худэлжэ эхилһэн байгаа. Нэгэдэхи отделениинь хотын хадалиг үндэр газарые, хөёрдохинь—түбые, гурбадахинь—Батарейные болон Удын баруун бэсын гудамжануудые, дүрбэдэхинь Удын урда бэсые хангадаг байһан юм.

Алас-Дурныи Республикын бүридэлдэ ородог байһан Буряад-Монголой автономито областнин зүүн аймагуудта милициин отделениинүүдые бии болголго гол түлэб 1920 оной намар тээшэ дүүрэнтэһэн байна. Харин 1922 оной январь соо ВЦИК-эй тогтоолой үндэһоор РСФСР-эй бүридэлдэ Буряад-Монголой автономито областнин байгуулагдахада, областной милиции бии болгогдоһон түүхэтэй.

Буряад ороной баруун районуудта (Эрхүүгэй область) Донской, Чернов, Сенотрусов, Амагаев болон бусадай томо-томо банданууд үшоо үйлэдһоор лэ байгаа. Совет засагай бэхижэхэ замда тэдэнэр нилээдэн тодхор, хохидол шэрэдэг һэн: кооперативуудай ажал ябуулгада һаалта хэхэ, ажахын-политическэ кампаниинуудта хоролхоё, Советүүдэй болон партийна эмхинүүдэй байрануудые галдаха, советско-партийна худэлмэрилэгшэдые хорооно гэхэ мэтэ.

1921—1923 онуудта Тарбагатайн болон Мухар-Шэбэрэй районуудта хүсэд һайнаар зэбсэгжэһэн Стишка Никольскин банда нютаг һуурнинуудта добтолго хэжэ, хүн зониень алажа, хюдажа, зоорн зоошьень хулуужа, амар заяа үзүүлхэсэ болёод байһан юм.

Тиимэһээ энэ мэтын бандитизмтэй тэмсэл Буряад-Монголой автономито областнин милициин зургааануудай эгээл шухала зорилгонь болоһон байгаа бшуу.

1923 ондо Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республикын байгуулагдахада, БМАССР-эй НКВД-гэй түрүүшын нарком М. Д. Берман толгойлогшотой Дотоодын хэрэгүүдэй наркомат бии болгогдоһон байна. Тэрэнэй бүридэлдэ А. И. Загородный эрхилэгшэтэй Милициин управлени бии болобо. «Бурреспубликын Ревком милициие шефтээ абажа, милициин органуудта моральна болон материальна туһаламжа үзүүлжэ байха тухайгаа нүхэр М. Н. Ербанов милициин худэлмэрилэгшэдтэ мэдүүлбэ», —гээд 1923 оной ноябрийн 11-дэ «Бурят-Монгольская правда» газетэ бэшэһэн байна.

Буряад Республикын МВД-гэй дэргэдэ эмхидхэгдэнэн милициин түүхын музейдэ Бурреспубликын хорёод онуудай хүтэлбэрилэгшэдэй милициин худэлмэрилэгшэдэй суггаа абхуулһан фото-зурагууд байдаг. Мүн 1932 ондо Верхнеудинск хотын Революциин талмай дээрэ Михей Николаевич Ербановай барюулһан шеф ёноной улаан түгшье эндэ бии.

Арадай ажахын коллективизациин болон индустриализациин үедэ гүрэнэй болон ниитын өөрөө хулуугшадтай тэмсэлдэ милициин худэлмэрилэгшэд эгээл өдөбхитэйгээр хабаадаһан юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, сэрэгтэ татагдахаар наһанда хүрэһэн милициин худэлмэрилэгшэд Улаан Армида түрүүшын удэрһоо мөрдөо бэлэй. Харин бүхы офицернүүдэй бүридэлэй 32 процентнь сэрэгэй тусхай таһагуудта оруулагдаһан байдаг. Дайнда мордоһон худэлмэрилэгшэдэй ороондо милицидэ эхэнэрнүүд, фронтһоо шархатаад бусаһан сэрэгшэд абтажа лээ һэн. 1943—1944 онуудта түрынгөө даабари дүүргэхэ, нингурим сахиха хэрэгтэ эрэлхэг ошэн габьяа харуулһан Буряад ной дотоодын хэрэгүүдэй 66 хүн мэрилэгшэ СССР-эй орден, мед нуудаар ашагнагдаһан байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эрэлхэг зоринтойгоор тэмсэнэн рнин ОВД-гэй участково инспек А. М. Етобаев 356 гитлеровецые хэһэн, фашис 2 самолет ушагаа алдартай юм. Музейдэмнай тэр хубиин хэрэгсэл, уран зураша Балдаевай зураһан Етобаевай р рет байдаг. Тинхэдэ журналист толий Субботиной тэрэн тухай шэнэн «Наказ маршала», Тула х уран зохёолшо Виктор Соломи «Мы с тобой солдаты» гэжэ б тата туужанууд хадагалагдана.

Үнгэрһэн дайн тухай хоорэнэ хон материалтай МВД-гэй муз танилсажа болохот. Тэдэ матер нууд «Эдэнэр Эхэ ороноймоо т туладаа» гэһэн гаршаг б булан зэхэлдэг юм. Түрэл респ Кынгаа дотоодын хэрэгүүдэй алба жэ ябаһан хубүүдэй сэрэгшэ-фр вик болоод, дайсантай ажа тудажа ябаһан тухай мэдэхэдэ, байхал даа.

Милициин худэлмэри хүнгэн Тэрээн тухай мэдээжэ ааб даа. гата албаяа дүүргэжэ ябаһан х амгалан сагай үедэшье алдаг, дэ

Буряад Республикынгаа Дотоо хэрэгүүдэй 70 жэлэй түүхэ үнэхөөрөө баатарлиг зам тухай нихоноор хөөрэхэнь хэсүү б Тиимэһээ уншагшадые музейдэ ха байнабди. Тэндэ тодорхой дэлгэрэнгүйшье түүхэмнай тамай харалда.

Д. КОРКИН.
Буряад Республикын МВД-гэй хэблэлэй албанай хүтэлбэрилэгш

Түүхын хуудаһанууд гэршэлнэ

РСФСР-эй НАРКОМЗДРАВАЙ ЭКСПЕДИЦИИН ХОРИИН АЙМАГТА ХЭЬЭН ХҮДЭЛМЭРИ ТУХАЙ МЭДЭЭСЭЛЬЭЭ

1935 оной октябрийн 10.

Хорийн аймагта РСФСР-эй Элүүрые хамгаалгын арадай комиссариадай комплексно экспедиции лбажа, худэлмэрилэн байна.

Тус экспедиции 5.099 хүнэй бэсын элүүрые шэнжэлээ, 12.112 хүниие хөёрдохёо хаража, үзэбэ, 593 хүндэ медицинскэ туһаламжа үзүүлбэ.

Эдэ тоонууд юу гэршэлнэб гэбэл, хүн зониие элүүржүүлхын тула экспедициин асари ехэ худэлмэри хэһые харуулна бшуу.

«Бурят-Монгольская правда» — 1935 — октябрийн 10—4-дэхи хуудаһан.

РЕСПУБЛИКАДА 25 ВРАЧ МЭРГЭЖЭЛТЭНИИЕ ЭЛЬГООЬЭН ТУХАЙ

1936 оной майн 16.

Москва (ТАСС). Энэ жэлэй хабар РСФСР-эй медицинскэ институдууд элдэб нарин мэргэжэлэй 550 врач мэргэжэлтэниие һургаг гаргаба. РСФСР-эй Наркомздрав эдээн соohоо 25 врачые Буряад-Монголой республикада эльгээбэ.

«Бурят-Монгольская правда» — 1934 — майн 18—2-дохи хуудаһан.

УЛААН-УДЭДЭ «РОССНАБФИЛЬМЫН» ОТДЕЛЕНИ НЭЭХЭ ТУХАЙ

1936 оной январийн 1.

1936 оной январийн 1-һээ Эрхүүгэй краевой «Росснабфильм» конторооо областной конторо таһаржа, бээ даагы республиканска конторо болохонь.

Урдань бидэ Эрхүүһээ кинофильмнүүдые абадаг бэлэйбди. Тиимэһээ һайн абаатай, зохид фильмүүд Улаан-Удэдэ, мүн районуудай түбүүдтэ саг үргэлжэ эльгээгдэжэ байдаггүй, таһалдадаг һэн.

Харин мүнөө фильмүүд Москвагай «Росснабфильм» трестһээ сэхэ ерэдэг болохонь.

«Бурят-Монгольская правда» — 1936—январийн 12—4-дэхи хуудаһан.

МОСКВАДА БУРЯАД ИСКУССТВЫН ДЕКАДЫН НЭЭГДЭЬЭН ТУХАЙ

1940 оной октябрийн 20.

Октябрийн 20-ной үдэшэлэн Москвада буряад-монгол искусствын декада нээгдэбэ. Энэ ушар хадаа орон дотор ехэхэн удха шанартай...

Буряад-Монголой гүрэнэй хүгжэмтэ драмын театр «Энхэ-Булад баатар» гэжэ түрүүшын национальна оперо харуулжа, декадые нээбэ. Тэрэнэй авторнууд драматург Намжил Б но, композитор профе Фролов тэгшэд болоно.

«Энхэ-Булад баатар» ро ехэ халуунаар угтаг Зохёохы ехэ амжалта т һан зүжэгтэ хабаадагш харагшад нэрьемэ альга шалгаар үдэшөө. (ТА

«Бурят-Монгольская правда» — 1940—октябрий —1-дэхи хуудаһан.

ТЕАТР БАРИЖА ЭХИЛХЭ ТУХАЙ

1941 оной мартын БМАССР-эй Совнарком нинэй орденто Буряад-Монгол хүгжэмтэ драмын р рай байшан, артистнарт квартиратай гэр ба ураг хапай мастерской бери бэлэдхэлэй худэлмэринн тэ баталаа. Барилгын б мянган тухэриг һомолог

«Бурят-Монгольская правда» — 1941—мартын 4-дэхи хуудаһан.

СНГ: тобшо һонинууд

КЕМЕРОВЭ. Кузбасста дэлгүүрэй харилсааануудые тогтоохо хэрэгтэ Италийн фирмэнүүд эдэбхитэйгээр хабаадана. Аппенинын хахад аралай бизнесменүүд болон Сибириин нютагай олзын хэрэг эрхилэгшэд хамтын предприятинуудые байгуулаад, һайн шанартай эд бараа гаргажа эхилэнхэй.

Шахтернуудай ажаһуудаг Киселевск хотодо байгуулагдаһан Россий-италийн «Сибитал» предприяти гуталай фабрика баряад, ашаглажа байнхай. Италиһаа асаргадаһан материалаар кроссовконуудые оёно. Энэ бараанинь гол түлэб Кузбассай хото городуудай худалдаа наймаанай б ородог байна.

Италийн «Ситко» гэһэн нүгөөдэ фирмэтэй баһал үрэ түгэлдэр харилсаа холбоон бэлэүүлэгдэдэг. Мал ажалай «Юбилейный» комплексдо жэлдэ 2,5 мянган тонно гахайн мяха бүйлуулха комплекс тус фирмэ барижа, ашаглалгада оруулаа һэн. Тэндэ үлөөдэлгүй технологи хэрэглэжэ, бусад предприятинуудтай сасуулхада, хямда продукци гаргадаг байна.

«Италийнхидтай харилсаа холбоо һаял эхилжэ байнабди, — гэжэ «Юбилейный» директор Анатолий Вертиков хэлэнэ. — Кузбассаа нүүрлэ худалдажа абадаг «Сибэкс» фирмэ энэ комплексдо мүнгэ һомолдог юм».

Италийн партнернуудтай ябуулагдадаг худэлмэрийн дүнгүүд «Сибэкс» фирмэйн генеральна директор Григорий Кареевэй һанаанда хүрэдэг. Эдэ хоолой зүйлнүүдые Кузбассай ондоо тээһээ зоохоо болижо, өөрөө өөрыгөө тэжээхэ аргатай болохын тулада нимэрхүү проектнүүдые саашадаашье эдэмжэхэ һанаатай.

ХАБАРОВСК. Эндэхи һургашадай схэхэн бүлэг зунайнгаа амаралтын нэгэ һарые унгэргэхын тула Японой Нигата хото ошоо. Энэ ороной ёно заншалнуудтай тэдэ танилсаха, үетэй нухэдтэсэ уулзаха, национальна һайндэрнүүдтэ хабаадаха юм. Профсоюзуудай Хабаровскын хизаарай Совет ба Нигата хотын мэргэжэлэй түб һургашадаа андалдан эльгээжэ байхаар хэлсээ баталаа һэн. Хоёр талын профсоюзууд гаргашануудыень даажа абаа. Июль соо Японой үхибүүд Амар шадар [illegible] ерэхэ.

ИГАР—ТАСС.

ЭЛДИН НОЁХОНОЙ ЭРДЭМ СОЁЛОЙ ГУЛАМТА

Һургуулиин нээгдэһээр 70 жэлэй ойдо

ХҮГЖЭЛТЫН ШАТАНУУД

Нэгдэхи шатын һургуулида хэшээлнүүдые ахалгаяагуйгөөр 1923 оной намарлиг дүүргэһэн, Захын-Тагалцарай аймаг арадамарһаа эхилһэн байгаа. Эндэ хасаг сэрэгүүдэй таһагта алба хэһэн Улаан-Даша Цыбикжапович Цыдыпов түрүүшын багшаар ажалаа эхилгэн, Сүлгэнов түрүүшын багшаар ажалаа эхилгэн байна. Манай багшанарай ахалагша Ц. Ц. Жигмитов (нютагаархиднай Даша-багша гэдэг бэлэй) эрдэм номтой хасаг сэрэгтэ алба хэһэн хүн һэн. Тэрэ нарин үндэр бэстэй, сэбэр шарайтай, ван абари найтай, даруу хүн һэн. Хэшээлнүүдэ өгөөлөнирхолтойгоор үнэрэгдэг бэлэй. Түрүүшээр ород букварь үзэжэ эхилээбди. Удаань буряад хэлэй дээрэ барлагдаһан Ч. Базароной «Улаан Одон» гэһэн номтой болоообди. Сээжээр тоо бодолгодо анхарал хандуулагдадаг байгаа. Тэрэ үедэ саг хүшэр хүндэ һааб даа: үзэхэ номууд, дэбтэрнүүд, бэшэхэ хэрэгсэлнүүд дуталдагша һэн.

Һуралсалай 1923—24 онуудта 20 гаран үхибүүд тоологдодог байгаа. Ноёхоной эхин һургуулиин эгээл түрүүшын һураг шад гэхэдэ, Гомбожан Бадмаев, Содном Барадиев, Доржо (Гэлпэй) Бадматаров, Бабасан Барадиева, Дашидондок Гармаев, Даша-Нима, Дондок Очировууд. Бальжинима Ринчинов, Жалсарай Санжиев, энэ мүрнүүдые бэшэгшэ, Нимажап Цацаев, Бимба, Лхамажап, Тудуп Цыбиковууд болон бусад юм. Хойто жэлынь Сүулгаһаа Болод Гыдеёв, Лэгвэрэ Дондокова, Содном Хандажапов, Гарма Нимаев гэгшэд ерэжэ, һургуулида ороо һэн.

Ноёхоной сомоной түб байһан Залаа һуурида байгдаһан энэ һургуули нитэ-политическэ ба соёлой гуламта болоо бэлэй. Эндэ митингнүүд, суглааануд үнэрэгдэдэг байгаа.

Һургуулиин тайзан дээрэ зүжэгүүд табигдадаг һэн. Тэдэнние ехэшүүлшье, багашуулшье тэшэ ядан хүлеэдэг бэлэй. Үран гоёор шэмэглэгдэһэн хушэгэ үлгэгдэхэ. Тэрээн дээрэ тэрлиг үмдэһэн залуу буряад хүбүүнэй дүрэ зураатай, «Зуун жэлдэ унтаһан нойрһоо һэригты!» гэһэн үряа бэшэгтэй улаан туг баруун гартаа барinjаһан байгша һэн. Зүжэг харуулхынгаа урда тээ һайн дуранай артистнуд сугларһан зоной урда гаражка, нимэ дуу дууладаг бэлэй:

Бүрэпхы һүнинь нааданда
Бүгдөөрөө ерэһэнтнай
һайхан даа.
Харамаар наада
үргэхэмнай
Хамтын таанарай һонорто.

Удаань хушэгэ нээгдэжэ, зүжэг эхилдэг байгаа. Эндэ гол рольнуудыень багша Ц. Жигмитов, залуу хүбүүд Доржо Цацаев, Гомбо Чойбсонов, һурагша Лэгвэрэ Дондокова гэгшэд наадагша һэн.

1926 ондо нютагайнгаа эхин һургуулие Цыдып Жигмитов, Бальжинима Ринчинов, Гомбожап Бадмаев, Содном Барадиев, Дашидондок Гармаев, Лхамажап Цыбиков, Дашинима Мункуев, Болод Гыденов гэгшэдэй дүүргээ һэмдэ. Удаань һуралсалаа саашадаа үргэлжэлүүлхэ хүбэ заатай байгаабди.

1923 ондо Ноёхон нютагта һургуули нээлгэ хадаа политическэ, соёлой талаар тон ехэ удха шанартай байһан юм. Эрдэм номдо һураашад түрэл нютагайнгаа саашанхи хүгжэлтэдэ ехээр нүлөөлөө. Тэдэнэр эрдэм гэгээрэлэй, соёл болбосоролой хүдэлмэрин, эмхидхэлгэдэ горитойхон хубитаяа оруулаа юм.

Б. САНЖИЕВ,
Ноёхоной нэгдэхи шатын һургуули дүүргэгшэ, Эрхүүгэй үнэрэй университедэй профессор.

Виктория ЗОДБОЕВА, багша.

ШАБИНАРТАА

Бага хольн наһанһаа
Багша болохоо һанаалби.
Алдарта багша болохоёо
Анхаһаа зориһон
байгаалби.
Эдир хүүгэдэй сэдьхэлдэ
Урин дулаанаар
орохолби.
Эрдэмэй шэди бэлигые
Дээжэ болгон һургахалби.
Угайнгаа заншал гүрные
Үхибүүдтээ заажа
үгэхэлби.
Арад олоноо хүндэлжэ
Аятай ябахыень
хүсэхэлби.
Зүрхэнэйнь дулаан
мэдэрэлые
Зула мэтэ бадараахалби.
Наһандаа шэлэһэн
мэргэжэлээ
Нангин сахижа ябахаб.
Уужам орон нютаггаа
Үрматай соёл ябыта,
Хайрата манай шабинар,
Хүби заяанайм одохонууд!

Баярма ЭРДЫНЕЕВА, 9-дэхи классай һурагша.

...АРЮУН СЭБЭРЭЭР САХИХАБДИ

Хангай тоонто нютагтаа
Хорин гурбан ондо
Ноёхон нютагайм
һургуули
Нээгдэһэн намтартай.
Үнгэрһэн далан жэл соо
Эхин эрдэм шудалһаар
Хэды олон үетэмнай
Холын замда гарааб даа?!
Үетэн бидэнээ
далижуулһан
Үндэр һайхан һургуули
Алдар солиеш хэзээдэш
Арюун сэбэрээр
сахихабди!
Багаһаа һургаһан
багшанартаа
Баяр хүргэн дохиноби.
Ута наһатай, удаан
жаргалтай
ябахыстнай
Үнэн зүрхэнһөө
хүсэнэбди!

Ангелина БУДАЕВА, багша, ажалай ветеран.

БАЯРАЙ ҮДЭРТЭ ЗОРЮУЛНАБ

Сүүта Октябрийн
хубисхал
Гүтаншье һаа,
Алшадые абараа юм.
Харанды бага
яһатан гэгдэһэн
арадтам гэгээрхэ
арга олдоо һэн.
Арадтай баясан
нэгшэн
Хубияа хүгжөөжэ
эхилээ һэн.
Байшан-һургуули
гэжэ Ноёхондом
дархашуул
бодхоогоо бэлэй.
Оной хуушаар
бүтэһэн байшанда
өөрыи багашуул
субаа олоороо.
Дэжые
«зүглэлээ» захалжа,
гуримтай шудалаа
даа шадалаараа.
Эхэ нютагайминай эрдэм
соёлой гуламта
Энэрхы сэдьхэлтэй багшыд
ажалаараа алдаршаа.
Эдир үетэйгэй олон
мэргэжэл шэлэхэдэ,
Эгэшэг һайхан сахиа
зүбшөлөө үршоогөо.
Хүндэтэ Ноёхон
нютагайхидни!
Хүүгэдтээ анхаралаа
хандуулаг,
Багшанариай, байха
аргаяа эдсүүлэн
Бага үетэнөө бодн
һайханаар һургаа!
Арьяа Баала бурханай
үршөөлөөр
Ашата үлзы хотогой
үреэлээр
Ажаһуудалдаа
амжалтатан
Амгадан жаргахитнай
болтогой!

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: багша Е. Д. Рабданова хэшээл үнэрэгнэ.

«ҮЗЭГЛЭЛҺӨӨ» ЭХИЛЭЭБДИ

Далаад жэлэй саана болоһон олохон үйлэ хэрэгүүд мүнөө үедэ мартагдажашье болоо. Гэбэшье эрдэм номдо һургаһан түрүүшыгээ багшанарые, түрэл болоһон һургуулиие мартаха аалши? Ноёхон нютагта һургуули нээлгэ тон ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг байһан юм. Ушар юуб гэхэдэ, урдань малшад, тарлашад үхибүүдээ һургаха арга боломжогүй байгаа. Үсөөхэлэ үхибүүд 1884 ондо эмхидхэгдэһэн Сэлэнгын дүрбэн классай училищида һурадаг байгаа.

Үшөө 1922 ондо Ноёхон нютагай Алас-Дурна республикын бүридэлдэ байхада, эндэ һургуули нээхэ хүдэлмэрин ябуулагдаа юм. Багша Ц. Ц. Жигмитовэй оролдолгоор 10—13 наһанай 7 үхибүүд сугларанэн. Гэбэшье таарамжатай эрхэ байдалай олгогдоогүйһөө болоҗо, хоёр һара шахуу болоод лэ тараагдашоо бэлэй. Хойто жэлынь одоол нэгдэхи шатын (эхин) һургуули нээгдээ һэн. Түрүүшын үедэ хэшээлнүүд үмсын гэртэ үнэрэгдэдэг байгаа. Удаань Царамһаа Цыден атаманай гэр Залаа һуурида асарагдажа, үндэр газарта бодхоогдоо бэлэй. Паартануудые, самбарнуудые аймагай түб һуурин һаа асарһан юм. Һургуули эмхидхэхэдэ эдэбхитэй Цыремпил Бадмаев, Тугут-Цокто Лумбунов, Доржи Цацаев, Бадмажап Бидиктуев болон бусад оролдолго ехээр гарһаһан байна. Манай багша Ц. Ц. Жигмитов (нютагаархидная Даша-багша гэдэг бэлэй) эрдэм номтой хасаг сэрэгтэ алба хэһэн хүн һэн. Тэрэ нарин үндэр бэстэй, сэбэр шарайтай, ван абари найтай, даруу хүн һэн. Хэшээлнүүдэ ехэл өөнирхолтойгоор үнэрэгдэг бэлэй. Түрүүшээр ород букварь үзэжэ эхилээбди. Удаань буряад хэлэй дээрэ барлагдаһан Ч. Базароной «Улаан Одон» гэһэн номтой болоообди. Сээжээр тоо бодолгодо анхарал хандуулагдадаг байгаа. Тэрэ үедэ саг хүшэр хүндэ һааб даа: үзэхэ номууд, дэбтэрнүүд, бэшэхэ хэрэгсэлнүүд дуталдагша һэн.

Һуралсалай 1923—24 онуудта 20 гаран үхибүүд тоологдодог байгаа. Ноёхоной эхин һургуулиин эгээл түрүүшын һураг шад гэхэдэ, Гомбожан Бадмаев, Содном Барадиев, Доржо (Гэлпэй) Бадматаров, Бабасан Барадиева, Дашидондок Гармаев, Даша-Нима, Дондок Очировууд. Бальжинима Ринчинов, Жалсарай Санжиев, энэ мүрнүүдые бэшэгшэ, Нимажап Цацаев, Бимба, Лхамажап, Тудуп Цыбиковууд болон бусад юм. Хойто жэлынь Сүулгаһаа Болод Гыдеёв, Лэгвэрэ Дондокова, Содном Хандажапов, Гарма Нимаев гэгшэд ерэжэ, һургуулида ороо һэн.

Ноёхоной сомоной түб байһан Залаа һуурида байгдаһан энэ һургуули нитэ-политическэ ба соёлой гуламта болоо бэлэй. Эндэ митингнүүд, суглааануд үнэрэгдэдэг байгаа.

Һургуулиин тайзан дээрэ зүжэгүүд табигдадаг һэн. Тэдэнние ехэшүүлшье, багашуулшье тэшэ ядан хүлеэдэг бэлэй. Үран гоёор шэмэглэгдэһэн хушэгэ үлгэгдэхэ. Тэрээн дээрэ тэрлиг үмдэһэн залуу буряад хүбүүнэй дүрэ зураатай, «Зуун жэлдэ унтаһан нойрһоо һэригты!» гэһэн үряа бэшэгтэй улаан туг баруун гартаа барinjаһан байгша һэн. Зүжэг харуулхынгаа урда тээ һайн дуранай артистнуд сугларһан зоной урда гаражка, нимэ дуу дууладаг бэлэй:

Бүрэпхы һүнинь нааданда
Бүгдөөрөө ерэһэнтнай
һайхан даа.
Харамаар наада
үргэхэмнай
Хамтын таанарай һонорто.

Удаань хушэгэ нээгдэжэ, зүжэг эхилдэг байгаа. Эндэ гол рольнуудыень багша Ц. Жигмитов, залуу хүбүүд Доржо Цацаев, Гомбо Чойбсонов, һурагша Лэгвэрэ Дондокова гэгшэд наадагша һэн.

1926 ондо нютагайнгаа эхин һургуулие Цыдып Жигмитов, Бальжинима Ринчинов, Гомбожап Бадмаев, Содном Барадиев, Дашидондок Гармаев, Лхамажап Цыбиков, Дашинима Мункуев, Болод Гыденов гэгшэдэй дүүргээ һэмдэ. Удаань һуралсалаа саашадаа үргэлжэлүүлхэ хүбэ заатай байгаабди.

1923 ондо Ноёхон нютагта һургуули нээлгэ хадаа политическэ, соёлой талаар тон ехэ удха шанартай байһан юм. Эрдэм номдо һураашад түрэл нютагайнгаа саашанхи хүгжэлтэдэ ехээр нүлөөлөө. Тэдэнэр эрдэм гэгээрэлэй, соёл болбосоролой хүдэлмэрин, эмхидхэлгэдэ горитойхон хубитаяа оруулаа юм.

Б. САНЖИЕВ,
Ноёхоной нэгдэхи шатын һургуули дүүргэгшэ, Эрхүүгэй үнэрэй университедэй профессор.

ХҮГЖЭЛТЫН ШАТАНУУД

Ц. ГАЛАНО
Уран зохёолш
ооной правлени
шын орлогшо, р
Үнэрэй шанг
лауреа

Д. КОРКИ
публикын МВД-
й хүтэлбэрилэгч

ЭЛНЭ

Д. Ц. Цыренжапов, Б. Б. Санжиев, Г. Г. Балданов, Д. Ч. Найданов, В. Д. Ринчиной болон һургуулиин багшанараай коллектив эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэрин ябуулаа юм. Тэрэнэй ашаар һуралсалай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэрин нарикуулагдаа, үхибүүдые ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгэ шэнэ шатада гаргаа. 1967 ондо бүхэли эндаа хүдэлхэ һургашадай үйлэбэрнин бригада эмхидхэгдэжэ, түрэл колхозынь гурбан мянган хурьга харуулһалхыень тэдэнэртэ найдаа бэлэй. Баруун-Булаг гэжэ газарта үхибүүдэй ажаллаха, амарха түсхай лагерь тухэрэгдээ һэн. Багшанарай, мүн дүй дүрнэлоор баян һурган хүмүүжүүлэгшэд — малшадай хүтэлбэри доро үхибүүд хурьгадые харуулһаншье, намар туршаахада ажалай үндэр дүнгүүдые туйлаа. Салин хүлөөнинньшье һайн байгаа, эндэ хүдэлһэн хүбүүд, басагад. Эхэ оронойгоо түб хото Москва ошохо путевконуудаар шагнагдаа һэн. Гэгээрэлэй, Хүдөө ажахын министерствэнүүдэй коллегинүүдэй хамтын заседани дээрэ ноёхоной эхидэй ажал хэрэгтэй байшаагдажа, дүй дүрнэлэнь бүсад аймагуудта дэлгэрүүлэгдэхээр дурдагдаһан байна. Эндэ хэрэгтэй республикын олохон һургуулиин коллективуудта дэмжэлгэ һэн юм. Һургуулиин багшанараяа Р-Д. Ш. Очиров, М. А. Балданов, С. Н. Санжиев, Ц. Б. Улымжиев, Б. А. Найданов, Ж. Ц. Цыдыпов, Ц. Ц. Сагалеев, Ц. Ц. Лумбунов, Ц. Б. Цыренжапов, Ю. Цыренжапов, Ф. Г. Салимзянов болон бусадые нэрлэмээр. Ноёхоной һургуули дүүргэгшэдэй дундаһаа олон багшанар, инженернүүд, агрономууд, зоотехнигүүд, врачнууд гараһан байдаг, эрдэмтэдшье бин. Эрдэмэй докторнууд В. С. Санжиевай, Ц. Б. Будаевай, Г. Л. Санжиевай, Д. В. Улымжиевэй, түүхын эрдэмэй кандидат Ю Г. Дылыковэй хүдэлмэринүүд олондо мэдээжэ юм.

Дүрбэн тэгшэ, бэрхэ залуу үетэнние хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ нютаг голдоо үнэ удаан хүдэлһэн РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багша Д. Б. Улымжиева, А. Г. Будаева, С. Д. Зодбоева, Д. О. Улымжиева, Н. Г. Бадмаев, Х. Ю. Будаева, С. Д. Буянтуева, В. Г. Гумпылов, В. В. Очиртарова, В. Е. Хабадаева, Л. В. Бидиктуева, З. Г. Дабаева, Е. О. Батоцыренова, Ж. Р. Раднаева болон бусад хубитаяа ехээр оруулаа. Багшанар А. И. Кауров, А. Х. Ханхаев, Д. Б. Будаев, Ф. М. Мажаров, А. И. Андреева, Е. Ц. Бадмажапова, Ж. Ш. Будаева, Б. А. Раднаев, А. Д. Имекова, Б. Д. Цыбендоржиев, Н. К. Халтанов гэгшэд аммалтатайгаар хүдэлөө. Тус һургуули дүүргэгшэдэй эсу гараниинь багшын хүнгэн бэшэ ажалые шэлэһэн байдаг. Олон жэлэй туршада М. И. Ринчинова, С. Д. Санжиев, Д. Б. Бадмацыренова, Ц. Б. Бадматарова, И. Б. Балданова, И. Ф. Жамбалова, Е. Ц. Лумбунова болон бусад республикын бусад нютагуудта залуу үетэнние һургаа юм.

Мүнөө үедэ һургуулида 34 багшанар хүдэлнэ. Тэдэнэр урда үеын багшанарай түйлаһаншье саашадань хүгжөөхэ, нарикуулха зориго урдаа табидаг юм. Һуралсалые ажабайдалтай нягта холбоотойгоор ябуулха, үргажа ябаа залуу үетэндэ арадайнгаа ёно заншалые һайнаар ойлгуулха гэжэ тэдэнэр оролдодог гээшэ. Буряад Республикын габьяата багша Т. Д. Гомбоевагай, арадай гэгээрэлэй отличникууд Д. Г. Дармаевагай, Ц. Д. Митаповагай, Л. А. Кушеевагай, Г. Ч. Бадареевагай, С. А. Кушеевэй, Е. Д. Рабдановагай, З. В. Дылыковагай, багша-методистнууд Л. Д. Биликтуевагай, Н. Д. Буянтуевагай, ахалагша багша Ц. В. Санжиевагай хэшээлнүүд ходоо һонирхолтойгоор үнэрэгдэдэг Залуу багшанар В. Д. Зодбоева, Н. Д. Буянтуева, Н. Б. Митапова гэгшэд «Багша-93» гэһэн районно конкурсдо хабаадажа, лауреадууд болоо юм.

Һургуулиин багшанар классһаа гадуур ябуулагдаг хүдэлмэрндэ эдэбхитэйгээр хабаадагаг «Сэлэнгэ» гэһэн үхибүүдэй ансамбль эмхидхэгдэнхэй. Тэрэнэй гэшүүд арадай дүнүүдые гүйсэдхэдэг, суглуулдаг. Арадай аман зохёолой республиканска һайндэртэ ансамблинихид хабаадажа, лауреасарһан юм. Һургуули эмхидхэхэдэ эдэбхитэй Цыремпил Бадмаев, Тугут-Цокто Лумбунов, Доржи Цацаев, Бадмажап Бидиктуев болон бусад оролдолго ехээр гарһаһан байна. Манай багша Ц. Ц. Жигмитов (нютагаархидная Даша-багша гэдэг бэлэй) эрдэм номтой хасаг сэрэгтэ алба хэһэн хүн һэн. Тэрэ нарин үндэр бэстэй, сэбэр шарайтай, ван абари найтай, даруу хүн һэн. Хэшээлнүүдэ ехэл өөнирхолтойгоор үнэрэгдэг бэлэй. Түрүүшээр ород букварь үзэжэ эхилээбди. Удаань буряад хэлэй дээрэ барлагдаһан Ч. Базароной «Улаан Одон» гэһэн номтой болоообди. Сээжээр тоо бодолгодо анхарал хандуулагдадаг байгаа. Тэрэ үедэ саг хүшэр хүндэ һааб даа: үзэхэ номууд, дэбтэрнүүд, бэшэхэ хэрэгсэлнүүд дуталдагша һэн.

Һуралсалай 1923—24 онуудта 20 гаран үхибүүд тоологдодог байгаа. Ноёхоной эхин һургуулиин эгээл түрүүшын һураг шад гэхэдэ, Гомбожан Бадмаев, Содном Барадиев, Доржо (Гэлпэй) Бадматаров, Бабасан Барадиева, Дашидондок Гармаев, Даша-Нима, Дондок Очировууд. Бальжинима Ринчинов, Жалсарай Санжиев, энэ мүрнүүдые бэшэгшэ, Нимажап Цацаев, Бимба, Лхамажап, Тудуп Цыбиковууд болон бусад юм. Хойто жэлынь Сүулгаһаа Болод Гыдеёв, Лэгвэрэ Дондокова, Содном Хандажапов, Гарма Нимаев гэгшэд ерэжэ, һургуулида ороо һэн.

Ноёхоной сомоной түб байһан Залаа һуурида байгдаһан энэ һургуули нитэ-политическэ ба соёлой гуламта болоо бэлэй. Эндэ митингнүүд, суглааануд үнэрэгдэдэг байгаа.

Һургуулиин тайзан дээрэ зүжэгүүд табигдадаг һэн. Тэдэнние ехэшүүлшье, багашуулшье тэшэ ядан хүлеэдэг бэлэй. Үран гоёор шэмэглэгдэһэн хушэгэ үлгэгдэхэ. Тэрээн дээрэ тэрлиг үмдэһэн залуу буряад хүбүүнэй дүрэ зураатай, «Зуун жэлдэ унтаһан нойрһоо һэригты!» гэһэн үряа бэшэгтэй улаан туг баруун гартаа барinjаһан байгша һэн. Зүжэг харуулхынгаа урда тээ һайн дуранай артистнуд сугларһан зоной урда гаражка, нимэ дуу дууладаг бэлэй:

Бүрэпхы һүнинь нааданда
Бүгдөөрөө ерэһэнтнай
һайхан даа.
Харамаар наада
үргэхэмнай
Хамтын таанарай һонорто.

Удаань хушэгэ нээгдэжэ, зүжэг эхилдэг байгаа. Эндэ гол рольнуудыень багша Ц. Жигмитов, залуу хүбүүд Доржо Цацаев, Гомбо Чойбсонов, һурагша Лэгвэрэ Дондокова гэгшэд наадагша һэн.

1926 ондо нютагайнгаа эхин һургуулие Цыдып Жигмитов, Бальжинима Ринчинов, Гомбожап Бадмаев, Содном Барадиев, Дашидондок Гармаев, Лхамажап Цыбиков, Дашинима Мункуев, Болод Гыденов гэгшэдэй дүүргээ һэмдэ. Удаань һуралсалаа саашадаа үргэлжэлүүлхэ хүбэ заатай байгаабди.

1923 ондо Ноёхон нютагта һургуули нээлгэ хадаа политическэ, соёлой талаар тон ехэ удха шанартай байһан юм. Эрдэм номдо һураашад түрэл нютагайнгаа саашанхи хүгжэлтэдэ ехээр нүлөөлөө. Тэдэнэр эрдэм гэгээрэлэй, соёл болбосоролой хүдэлмэрин, эмхидхэлгэдэ горитойхон хубитаяа оруулаа юм.

Б. САНЖИЕВ,
Ноёхоной нэгдэхи шатын һургуули дүүргэгшэ, Эрхүүгэй үнэрэй университедэй профессор.

Һургуулиин үхибүүд хатар нааданда тон дуратай юм. Нютагай соёлой байшангай директор Д. А. Цыренжаповагай, уран һайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ М. Д. Болхоевагай ударидалга доро тэдэнэр арадай хатарнуудые гүйсэдхэжэ һурадаг. Заншалта болоһон районно конкурснуудта хабаадахадаа, эдир хатаршад шангай һуурринуудые нэгэнтэ бэшэ эзэлһэн байха.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эдир хатаршад нютагайнгаа соёлой байшанда.

ӨӨРЫМНАЙ ЗҮРГЭ ОЛГОО

1959 ондо һургуулида бидэнэй ороходомнай, нэгдэхи гурбан класс эмхидхэгдээ һэн. Эхин һургуулиин багшанар Д. Л. Санжиева, Е. О. Батоцыренова, Х. Ц. Бадмаева, В. Е. Хабадаева. Т. И. Карбаннова гэгшэд эрдэмэй дээжэ «а» үзэгтэй таниилсуулжа, эрдэм гээшые эдэбхи хэшээлээр лэ олодоо юм гэжэ ойлгуулаа бэлэй. Удаань аха классуудташье һурахадаа эндэ һургаалыень мартахагүй гэжэ оролдообди. Һуралсалдаа бэе бэедээ туһалалсадаг, нинтын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг һэмдэ. Тимуровска хүдэлөөе дэмжэжэ, ганса-араа үлэһэн үбгэд, хүгшэдтэ түлеэ залиа бэлдэхэдэнь, уһа саһа асархадань туһалалсадаг байгааб ди. Гадна һургуулидаа түлеэ бэлэдхэхэдэнь һургуулиин шэнэ байшан бодхооходонь хамһалсадаг һэмди.

1962 ондо манай классай хүтэлбэрилэгшэ байһан Д. Б. Улымжиева овощ үргуулха һурагшадай үйлэдбэрнин бригада эмхидхээ. Эндэ 14 хүбүүд, басагад хүдэлдэг байгаа. Колхозоймнай түб һуурин һаа холо бөшохэнэ Хёлго голой эрьедэ 10 гектар газар хаалагдажа хүреэлэгдээ һэн. Үхибүүд үгэрсын, редисэй, морхоообой, һонгинын, помидорой, капустын баян ургаса абажа, һургуулиингаа столовые, колхозниигуудые хангадаг, үлөөшьсень нютагайнгаа сельподо түшаадаг һэн. Огородшодой ажалынь тон хүндэ, ехэнхинь бар хүсөөр лэ хэгдэдэг гэжэ мэдээжэ ааб даа. Тиимэнээ гурим, журам һайнаар сахиха, саг болзортонь амархa, хүдэлхэ гэжэ оролдогшо бэлэйбди.

Һургуулиимнай комсомолой эмхи һайнаар ажалаа ябуулдаг байгаа. Тэрэ колхозой комсомолой эмхитэй нягта холбоотой һэн. Комсомолшууд малай фермэ, отара, гүүртэнүүд дээрэ хүдэлэгшэдтэ шеф ёноной туһаламжа үзүүлдэг һэн. Амаралтын үдэрнүүдтэ эндэ ерэжэ хүдэлдэг, концерт наада харуулдаг байгаабди. 1966 ондо комсомолой зэргэдэ ороһондоо ехэ баяртайнуд ябагша бэлэйбди. Хөөн хайшалалгада, үбһэ хуряалгада комсомолшуудые олоор жабаадуулхые оролдодог байгаабди. Номоо һайнаар үзэдэг, хамтын ажал хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг байһанаймнай түлөө түрэл колхознай ороһоймнай түб хото Москва ошохо путевкоор бидэнние шагнаһан юм. Тиин һургуулиингаа түүхэдэ түрүүшынхээ бүхы классараа, Москва ошоҗо, ерээ бэлэйбди. Эндэ хараһан, һонирхоһон юумэнүүднай одоол олон.

1968 ондо һургуулиимнай шэнэ байшан ашаглалгада үгтэжэ, манние ехээр баярлуулаа бэлэй. Энэ үедэ хүдөө ажахые илангаяа мал ажалай һалбарние хүгжөөлгэдэ анхарал ехээр хандуулагдажа байгаа. Тиимэнээ бидэнэр энэ хүдэлөөе үнэн зүрхэнһөө сэгнэжэ, бүхы классараа түрэл колхоздоо үлэжэ хүдэлхэ гэжэ шидээд, бидэнние дэмжэхыень республикын дүнгэ хадаа һургуулинуудые дүүргэжэ байгшадта хандаа бэлэйбди. Манай хандалга — бэшэг республикын газетэнүүдтэ толилогдоо, радио, телевиденеэр дамжуулагдаа һэн. 1969 ондо нютагайнгаа дунда һургуули дүүргэһэн 26 хүбүүд, басагад түрэлэн нютагтаа үлэжэ хүдэлхэ болоо һэмди. Хара багаһаа хүдөөгэй ажал хүдэлмэритэй дүтэ танилсаһан бидэнэр малшад, механизаторнууд болохо хүсэлтэйгөө мэдүүлжэ, харюусалга ехэтэй энэ ажалые эрхилжэ эхилээ бэлэйбди. Колхозоо хоёр жэлэй туршада хүдэлөөд, арба гаран хүн һуралсалда үргэлжэлүүлһэн юм. Тэдэнэр колхозой стипендиадууд байгаа юм. Бүсадынь түрэл ажахыдаа механизатораар, малшадаар хүдэлжэ ябаашье һаа, заочноор һуралсажа, дээдэ һургуули, техникумүүдые дүүргээ юм. Мүнөө үедэ 1969 ондо арбадахи класс дүүргэжэ, колхоодоо үлэгшэдэй 15-нь нютагтаа ажаллана. Тэдэнэй арбаниинь ажахыдаа хүдэлдэг. Даба Дылыков, Цырен-Дондок Васильев гэгшэд механизаторнууд, Александр Мункуев — жолоошон. Нютаг голдоо хүндэтэй хүнүүд болонхой. Людмила Гармаева ажахы, аймаг дотороо мэдээжэ һаалишан юм. Светлана Ланцуева зоотехнигэй, Бимба Буянтуев, Нимажап Доржиев гэгшэд агрономой мэргэжэл шэлэнхэй. Инженер Нима Бадмаев, зоотехник Амгалан Жимбеев ажахын хүтэлбэрилэгшэдөөр һунгагданхай. Нютагайхидайнгаа соёл болбосоролые дэмжэлүүлхэ хэрэгтэ Должидма, Сэсэгма Доржиевануд горитойхон хубитаяа оруулна. Бадма-Хаада Дылыкова балшар багахан үхибүүдые хүмүүжүүлнэ.

Хүн бүхэмнай өөрын хуби заяатай ааб даа. Гэбэшье ажабайдалайнгаа ута замда өөрымнай зүргэ олгоһондонь һургуулиингаа багшанарта, аха нухэдтөө баяртай байдагбди.

Х. БАДМАЕВА,
XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн.

Замай тэмдэглэл

ДЖАНГАРАЙ ОРОНДО

ГУРБАН жэлэй саана монгол үндэһэтэнэй хүүгэдэй журналнуудай эдэбхи үүсхэлээр Улаан-Удэ, Улаан-Баатар хотонуудта үнгэргэдэһэн «Дугылан» гэжэ хүүгэдэй наадалай һүүлээр хүүгэдэй уран бүтээлшэдэй холбоон байгуулагдажа, тэрэнэй президентээр Буряадай хүүгэдэй «Хараасгай» журналай ахамад редактор Ц-Ж. А. Жимбиев һунгаглаһан юм.

Тэрэнэй орлогшоноороо Хальмагай Николай Санджиев, Буряадай Шираб-Нимбу Цыденжапов, Монголой А. Сэндаюша һунгаглаа һэн. Энэ нэгэдэл амжалтатайгаар хүдэлжэ, табиһан үүсэбэйнгөө ёһоор олон үрэ ехэтэй болото хэмжээ ябуулганууд-ые бүтээгээ.

Ерэхэ жэлдэ бүхэдэлхэйн монголшуудай хүүгэдэй «Ехэ наадан» гэжэ нэрэтэй найрай бэлэдхэл ябуулжа байна бшуу. Энэ шухала һайн үүсхэлые Монголой, Буряадай ба Хальмагай ударидагшад бултадаа һайшаан дэмжэжэ, туһалха зүбшөөлөө үгэһэн байна. Тээмэндэ намайе ударидагша Ц-Ж. Жимбиев урижа. «Түүхэ, филологиин эрдэмэй доктор Ш-Н. Цыденжаповтай хамта Хальмаг орон һаяын сагта ошожо, һаяһ һунгаглаһан шэнэ президент Кирсан Николаевич Илюмжиновые монгол, буряад арад, тэдэнэй хүүгэдэй зүгөөө халуунаар амаршалаад, хүүгэдэй ехэ наадалай үлэсхоорондын эмхидхэлэй комиссийн түрүүлэгшэ болохые дурадхажа, зүбшөөлынь абажа ерэгты. Кирсан Николаевич болбол тон залуу, бэрхэ, монгол үндэһэтэнэй этигэл найдалда хүртэһэн түрүүшын президент мөн болоно гээшэ. Энэ гайхамшагта баяртай ушаеые анхаран тоонгүй байжа болохогүй гэжэ һананаб. Бүхы хэрэгтэй саарһа гуурһытиай бэлдхэбди. Бодожо үзэгтыл даа.» — гэбэ.

Ехэл зүб үүсхэл гаргажа байна гэжэ сэдьхэлдээ һайшаабашье, наһатай хүн хадаа ябадалһаань зүрхэ алдабаб. Аха дүү Хальмаг оронэй, нимэ ехэ хубилалтатай үедэнь ошожо, түрүүшынь президентые амаршалха баяртай хүсэл яаха аргагүй булижа, баяр зориг бадараан жудхүүлбэ.

«Хүсэһэн мэлхэй далай харайха» гэһэн арадай үгын сэсэн удха баримталан, ехэ харюусалгатай найлабари дүүргэхээ ута замтайшье һаа, сэдьхэлдэ ойро аха дүү Хальмаг орон зорижо, хабарай харалган бүрхэг үглөөгүүр Улаан-Удынгөө аэропортһоо мордоо бэлэйбди.

Ута замые ульгам хүлэгэйнгөө ашаар гаталжа, Москва хотынгоо Внуковай сэрэлдэ, буубабди. Үглөөгүүрынь залуухан агтын зөөлэхэн нюрганда мордожо, набша намаагаа һалбаруулжа, үнгын сэсэгээр бүрхөөгдэһэн Хальмаг ороной халуун нарата үдэр айлшан янзаар, хүндэтэйгөөр хүлеэн абаба. Үргыгаар баян уужам тала альгаяа дэлгэн уггаба. Хани нүхэдная халуунаар амаршалжа, хойморгоо уриба.

ХАЛЬМАГАЙ ГАЗАР ДЭЭРЭ

МААНАДЫЕ гар дээрээ уггаһан «Баяр» журналай ахамад редактор Н. Санджиев, уран зохёолшо А. Балакаев болон бусад нүхэд аятай зохидоор түбхинүүлдэд, засагай газарнуудаар, Уран зохёолшодой холбооноор ябуулжа, хүнүүдээр, туушаалтанараар үзэүулан таниулсуулба. Шэнэ президенттэй нюураараа уулзажа, амаршалха зорилготой ошоһон бидэндэ туһа үзүүлхээр бэлэн байһанаа бултадаа мэдүүлээ.

Президент Илюмжинов Москва хото албан хэрэгээрээ ошонхой. 20-до ерэхэ һуратай. Ерэһээр лэ ажалдаа ородог, һүнэ үдэргүй хүдэлдэг юм. Президенттэй уулзахэ хүсэлтэй ерээд, хүлеэжэ байһан түлөөлэгшэд олон, тэдэнэй нэгэн болобо гэшэ бэзэт. Зүргаан үдэр лаб хүлеэхэ болонот. Яажа туһажэшээтэ баатаршалгые олон баримтанууд баталан гэршэлнэ:

Губн талата нютагтаа
Габьяатай хүгжөө
Хальмаг,
Байгал тойрон амидараа
Буряад ажалша малшад.
Хатуу тэмсэлдэ
шэрээгдээ,
Хальмаг арад баатаржаа,
Байгал шадарай
үргэмжөөр
Баяжан буряад түбхинөө.
Түрэл угаа мартаагүй,
Түрэлхи хэлээ орхёогүй,
Хани халуун барисаагаа,
Хальмаг буряад
таһалаагүй,
Зуугаад жэлнүүд соо
сэдьхэлдээ
Зулаа бүхөөнгүй
бадараагаа.
Үргэн-Росси орон соо.
Өөһэдынгөө эрхэ
мандуулаа.
Хальмаг буряад аха дүү
Хани халуун барисаатай.

ПРЕЗИДЕНТЫЕ БАРААЛХАЛГА

ХҮЛЕЭЖЭ байһан майн хориной үдэр ерэжэ, сэлмэг үдэрэй шанга наран манлаба. Бидэ талаар ошонгүй, байрадаа хальмаг арад тухай ном уншажа, ямар нэгэ баяртай мэдэрэлдэ абтанхай һуунабди. Манда һанаагаа зобожо туһалхаяа ородлодог нүхэдная хоноодоно: мөнөөдэр президент сохом ерэхэ юм байна.

16 часта президент ерээ ха. Үдэшэлэн ажалдаа ерэхэ ёһотой. Хүлеэгээд лэ байгты гэжэ засагай газарһаа хоноодобо. Билэнэй хүл бүриншье хүнгэлэшэбэ. Үдэшэн 18 сагта һүүлшын хоноодолго: ерэгты!

Засагай газарта ошоходомнай, уулзаха зорилготой ерэгшэд олоор сугларанхай хүлеэжэ байба. Харинишье, манайшье хүнүүд бии.

Би буряад тэрлигээ үмдэжэ, мүнгэн хутагаа зүүгээд, аюуша хадагаа бэлэн эбэртэлээд һуунаб. Нүхэрни хүнтэй аргаахан хөөрэлдэжэ байна. Хүн бүхэн өөрынгөө бодолдо абтанхай, шэмэгүй байна. Нэгэ эхэнэр гаражаа: «Буряадай түлөөлэгшэд орогты!» — гэжэ уриба. Үүдэ нээжэ, түрүүлэн бробоб. Президент: шумуурһан бушуу, хэрмэн марлатай, хурсаар энеэбхилһэн шарайтай залуу хүн уттан ерэжэ зогсобо. Хадагаа дэлгээн барижа, урдаһаань харан:

— Хүндэтэ Президент, Кирсан Николаевич. Танай Хальмаг гүрэнэй Президенттээр һунгадахада, монгол, буряад арад сэдьхэлээ ханзн баярлаа. Тэдэнэй зүгөөө халуунаар амаршалхаяа, номин Байгал далайн эрьеһээ, Саяан уулын боорһоо зорижо ерээбди. Хин мориитнай дээрэ налбажа, үлзы хэшэгтэй, хэрэгтнай бүтэмжэтэй ябаха болтогой! — гээд халагаа барибаб. Хадаг дээрэһээнь, золгобоб. «Амар сайн!» гэлдобэбди.

Нүхэрни гараа барилсан амаршалба. Хадагаа нэгэ бүхэд гээд һуудаг столойнгоо үглуу дээрэ табиба. Баруун талада байһан ута столой наада захада һуури эзажа һуулгаба. Оорөө столой саада тээ удаһаамнай хараад һууба. Минии хажууда Шираб-Нимбу Ринчинович һууба. Саанань нэгэ һуури алгасаад, президентын советник Эрдэни һууба.

Ц-Н. Цыденжапов: «1994 оной эхи Улаан-Баатарта үнгэргэдэхэ бүхы дэлхэйн монголнуудай хүүгэдэй «ехэ наадалай» эмхидхэлэй комиссийн түрүүлэгшэ болохо зүбшөөлөө үгытэ.— гэжэ дурадхаад, Монголой ба Буряадай үзэрилдэгшадай гар табилгатай, хабсаргалтатай бэшэгээ барибэ.

Президент ехэ ханамжатайгаар бэшэгүүдые уншаба. Маанадаа хаража: «Найдаһаалаань баярлабаб. Зүбшөөлөө үгэнэб. Хүүгэдэй хэрэгтэ оролдонгүй яахаб?» — гэбэ.

Бидэ баяр хүргөөд, абааша-һаан гарайнгаа болоо барибабди. Номуулые нюшрхон хараад, автографыньь нюшрхон уншана. Үхибүүдэй хүмүүжүүлэгэ, «Ехэ наадан» тухай хөөрэлдөөн болобо.

«Монгол үндэһэтэдэй хүсэл ухаагаа нэгэдхэжэ, хүүгэдые хүмүүжүүлхэ саг ерээ. Монгол, Буряад орон ошохо, танилсахаб». — гэжэ тэрэ баярлуулба. Президентын советник «Хальмагай хуушанай уран һайхан» гэжэ бурханудай зурагуудтай зуураан ном. Далай ламын ехэ зураг, «Хальмагууд һунгалтын урда» гэжэ Кирсан Илюмжиновай ном бэлэг бариба. Президент өөрынгөө ном дээрэ нигэжэ бэшээ: «Цокто Номтоеву, с пожеланием здоровья и успехов в благородном деле по воспитанию молодежи».

Кирсан Илюмжинов.
20.5.93.

Энээн дээрэ уулзалга дүүрэжэ, бидэнээ удэшэбэ. Гараа адхалсан, нюур нюураа харалсан таранабди. Сэдьхэлэй баяраар халин, хүсэ шадал орон байгаа һэм.

СЭДЬХЭЛДЭМ МҮНХЭРЬЭН БОДОЛНУУД

ПРЕЗИДЕНТЫН уужам кабинет соо үлүү юумэн үгы. Ажаллахадал таарамжатай. Һуудаг столлонь ойрын ханала Россин ба Хальмагай тугууд халаатай байна. Баруун-хойто буландань Аюхи хаанай бюст һууна. Аюхи хаан болбол Пётр сагаан хаанай үеын хүн. 50 жэл соо Хальмагай хаан байжа, алдар нэрынь үргэн суурхуулһан, хүсэ шадалынь хүгжөөһэн, газарыень үргэдхэн, хүршэ гүрэнүүдтэй холбоо барисааень бэхижүүлһэн хүндэтэй хүн байһан байна.

Социальна хүгжэлтын министр Х. А. Бадмаевай кабинет соо сэрэгэй хубсаһатай 1812 оной Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай — Хальмагай хоёрдохи морин сэрэгэй полкын командир Серебжжан — Тромень саатарай дүрсэ аржыжа һууна. Олон кабинет соо Далай ламын дүрэ зураг хадаатай байна. Музейнүүд соо — урдань арат зондоо хүндэтэй ударидагшад ябаһан, сэрэгэй суута командирнуудай дүрсэнүүд.

Ородой хаашуултай уулзажа байһан Хальмагай командирнуудай зурагууд хүндэтэй һуурниа эзэлжэ байна. Хуралай хурагдажа байһан дугандань орожо мүргөөбди. Үнэн зүрхэнһөө һүзэгтэй үбгэд, хүгшэдтэй тэндэ уулзаабди. Далай ламые ехэ хүндэлдэг, шүтэдэг байна.

Кирсан Николаевич нигэжэ бэшэнэ: «Я готов от имени народов Калмыкии пригласить в республику Далай ламу XIV, предоставить ему политическое убежище и землю для строительства автономного хурального комплекса и создания ламаистского центра по типу Ватикана в Риме».

Арадайнгаа ёһо заншал нанинаар сахидаг, хэлэ бэшэгээ үндэрөөр сэгнэжэ, хүгжөөн байдагынь хаанашье элэгэр харагдана. Наһатай аха зоноо хүндэлдэг байна. Хальмагта багшанар, уран зохёолшод тон хүндэтэй хүнүүд юм. Уран зохёолшод тон һайн байрануудтай. Хэдэн колледжэ айлшан боложо, нюдоороо хараабди. Уран зохёолшодтоо 25 мянган тухэриг туһаламжа үгэнэн байна. Нимэ анхарал доро байжадаа, удха түгэлдэр һайн зохёолнуудаараа ашьень харюулна ха юм.

Хотодоншье, хүдөөлэншье ариг сэбэрые сахина. Байгаалияа ариг сэбэрээр байлгана. Нимэ буянтай арадай нютагта, арадайнгаа хэрэгтэ оролдохо хаан түрэлгүй яахаб даа гэжэ үбгэн багшын хэлэһэн үгэ минии сэдьхэлдэ орожо һуугаа.

Кирсан Николаевичай нюур шарайнь, хүдэлсэ малгынь шэнжэлхэдэ, юрын хүн бишэ байна даа. Нимэ хубүүд арад бүхэндэ түрэжэ, арад зоноо түбхинүүлэн жаргуулхань болтогой! Боди сэдьхэл түрэн бусаагдаа.

Цокто НОМТОЕВ,
Буряадай арадай
уран зохёолшо.

Элистэ — Москва — Улаан-Үдэ.

Спорт — Спорт

70 жэлэй саана. 1923 оной апреленийн 18-да, Ф. Э. Дзержинскийн үүсхэлээр Москвагай пролетарийн спортын бүлэм түрүүшынхээ эмхидхэгдэ һэн. Бүлэмэй түсэб, устав, туг, һүлдэ, спортын хубсаһан, тэмдэг зохёогдоо бэлэй.

Москвагайхидай жэшээгээр Киев, Ленинград, Горький болон бусад хотонуудта «Динамо» бүлэмүүд эмхидхэгдэжэ эхилбэ. Тиигэжэ 1924 оной һүүл багаар «Динамо» гэжэ бүхэсоюзна физкультурно-спортивна бүлэм байгуулагдаһан түүхэтэй.

Буряадай ОГПУ-гай областной таһагай дэргэдэ түбэй анпарадай түлөөлэгшэдөө бүридэһэн физкультурник — динамынхидай эмхидхэгдэмэл бүлэг 1926 он болстор байһан юм. Энэ бүлэгэй үндэһэн дээрэ 1927 ондо «Динамо» гэжэ Буряадай республиканска совет байгуулагдажа, тэрэнэй президиум һунгагдажа, түрүүлэгшээрнь ОГПУ-гай таһаган хутэлбэрилэгшэ Н. Ефимов дэбжүүлэгдээ һэн.

Тиигэжэ түргэн саг соо Верхнеудинск хотын Ленинэй нэрэмжэтэ гудамжада «Динамо» магазин нээгдэбэ. Гадна сана, велосипед зээлеэр барюулагдаг пунктнууд, буудалгын сагаалса, бильярд наадаха газар, Революцийн талмай дээрэ дурэ зураг буулгаха салон худэлжэ эхилһэн байна. Эндэһээ оронон олзо оршын мүнгөөр «Динамо» совет ВЧК-ОГПУ-НКВД гэжэ албан зурааануудта хэрэгтэй спортивна байшангуудые бодхоогоо һэн.

Министрствоно үйлсын эхиндэ, Үдэ мүрэнэй эрьеде. Спортын толо байшан, мүрысөөнэй ба уншалгын залнуудтай, клуботай, урилдаанай зургэтэй, эллэб тоймайхануудтай стадион баригдаһан байна. Спортын энэ ехэ бааза дээрэ дурсагдаһан албан аргааануудай мэдэлдэ 15 жэлэй туршада байгаа.

Республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр байһан Д. Д. Эрдынеев «Динамын» спортивна баазые үргэдхэхэ талаар ехэ худэлмэри ябуулһан юм. Тиигэжэ тэрэнэй оролдолгын ашаар Дээдэ Онгостойдо санын баазаг Байгалай эрьеде Хулгэдэй амаралтын баазаг «Динамо» гэжэ спортын зал нээгдэнэй байна. Буряадай «Динамо» бүлэмэй советэй спортсменүүд республикыи физкультурна худэлөөндэ эхи табиһан иамтартай. «Динамо» бүлэмэй советэй харюусалгата секретарияр 1956 он болотор ажаллаһан Н. Г. Соловьев, милицийн управленийн техническэ секретарияр худэлһэн. 1937 ондо саналгар ба ябагаар 95 хоног соо Улаан-Удэһөө Москва хүрэһэн табан эрэлхэг басагадай тоодо оролсоһон, «Динамын» 25 жэлэй ойдо Москва хотодо үнгэргэдэһэн бүхэсоюзна спартакиадада хабаадаһан В. Г. Любимская, «Физкультура ба спортын отличник» гэһэн хүнгэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Г. Д. Дементьева, спортын элдэб зүйлөөр амжалта туйлаһан Р. В. Буяев, боксоор Буряадай 8 дугаар чемпион, санаар республикын 5 дугаар чемпион, ГТО-гой олон зүйлөөр үнгэргэдэдэг мүрысөөндэ 6 дахин түрүү һуури эзэлһэн Буряадай эрхим һэлюурщэн 15 дахин болоһон, П. А. Лапцев (энэ хүмнай үндэр наһатай болоһоншье һаа, спорттой хахасаагүй) гэгшэд тэдэнэй тоодо оролсоно.

«Динамын» волейболистнуудай команда мүнөө хүрэтэрөө республикын мүрысөөнүүдтэ түрүү һуури эзэлһэн. Тус команды республикын аюулгүйе хамгаалгын министрэй орлогшо В. И. Халанов хутэлбэрилэгшэ. Спортын ветеранууд А. С. Имидеев, М. А. Чукреев гэгшэд эрхим һургуулийн үндэһэ һуури анхан табижа үгэһэн байна.

Буряадай «Динамо» бүлэмэй совет спортын мастер Ф. Билдаевай хутэлбэри доро ургажа ябаа залуу үеэнэйе спортоор һонирхуулха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулна. Мүнөө хотын хүбүүд, басагад зүүн зүгэй арадуудай баридааная, буряад ба бүхэ баридааная, һур харбалгын секциннуудтэ ехэл эдэбхитэйгээр ябадаг. Эдэ секциннуудые дүршэлтэй бэрхэ һурган һоригшод Н. С. ба В. С. Ивахиновууд, Л. Ш. Халудоров, Ц. Б. Будаев гэгшэд хутэлбэрилнэ. Тэдэнэй һурагшад спортоор эрхим үрэ дүн түйладанг юм. Жэшээлхэдэ, Н. Бумбошина, С. Николаева, Ц. Цыренжапов гэгшэд һур харбалгаар улаасхоорондын классай спортын мастерууд болоһохэй. Тиихэдэ В. Дарханов, В. Лысенко гэгшэд СССР-эй чемпионадуудай шанда оло дахин хүртэжэ, ехэ мүрысөөнүүдтэ ялалта туйлажа улаасхоорондын классай спортын мастернууд болотороо ургаа.

Баридааная һургуули эндэ 16 жэл соо худэлжэ байна. Энэ хугасаа соо эндэһээ улаасхоорондын классай 5 мастер, спортын 40 гаран мастер урган гараа. Залуушуулай дундаһаа дэлхэйн чемпион болоһон Н. Иванов, нэхэ хатуушуулай дундаһаа дэлхэйн чемпионууд А. Захрянин, Е. Аюшеев, СССР-эй чемпионадуудай шанда хүртэһэн Д. Халтанов, А. Матюнов, А. Бардаханов, Россин чемпион Г. Шагдуржанов гэгшэдэй нэрые «Үнэн» һонинтой уншагшад мэдэхэ ёһотой. Тиихэдэ самбо баридаагаар бэрхэ мастернууд бэлдэгдэнхэй. Нэрлэбэл, ГАИ-гай худэлмэрилэгшэ А. Зайцев, түймэр сарагшад В. Шестаков, Л. Актинов, В. Ванкеев, милиционер-нүүд А. Матюнов, Б. Хамагаев, Д. Соктоев гэгшэд болоно.

«Динамын» спортсменүүд А. Матюнов, В. Лысенко гэгшэд түрүүшынхээ Олимпийн командада кандидаадаар оруулагдаа. Тэдэнэр хүсэһэнөө туйлахал ёһотой. Юуб гэхэдэ, эдэ нүхэдная, мүн баридааашан Ю. Партихеев, һур харбагша Е. Ефремова гэгшэд СССР-эй Федерацийн суглуулагдамал командын гэшүүд болонхой.

Мүнөөнэй хүшэр хүндэ сагта «Динамын» Россоведэй хутэлбэрилэгшэдэй дундаа энэ бүлэмэые һалгаажа, спортын прикладной зүйлнүүдэй федераци байгуулха дурадхал оруулһан хүнүүд бии. «Динамын» 70 жэлэй ойдо зорюулагдажа. Россоведэй һалхан үнэрһэн пленум дээрэ энэ һэдэлгые эрид бүрүүлаа һан хүнүүд олон байгаа. Тэрэ тоодо манай Буряадай динамовецууд тус дурадхалые дэмжээгүй байһанаа мэдүүлээ һэн.

Дотоодын хэрэгүүдэй албанай худэлмэрилэгшэдһөө гадна, Аюулгүйе сахиха министерствын, тамужанай, алба таталгын захиргаанай худэлмэрилэгшэд, хилэ сахидаг сэрэгшэд бүлэмэй гэшүүд болонхой. Эдэ албан зурааануудай олонхинь «Динамын» ямар хүшэр хүндэ байдалда ороод байһые ябала ойлгожо, эллэб туһа хүргэхөөр бэлэн байһанаа мэдүүлнэ. Буряадай динамовецууд 70 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэжэ байхадаа, үдэр хоногой үнэргэхэ бүри алдаһан хүсэ шадалаа һөөргэнь бусаажа, бүри эршэмтэйгээр хүл дээрээ гараха байһандаа этигэнэ.

В. СЫДЕЕВ,
Россин габьяата тренер.

АНХАНАЙНГАА БАЙДАЛЫЕ АЛДАНГҮЙ...

Уран һайханай гимнастикаар Улаан-Удэ хотын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн эмхидхэлэй һайн хэмжээндэ боложо үнгэрбэ гэжэ мэдээсэгдээ һэн. Һониной штатнабэшэ фотокорреспондент Плуттын энэ мүрысөөнэй үелэ буулгаһан түрүү һуурида гарагшадай нэгэн Ира Цыренжаповае харанат.

АБИТУРИЕНТЫН АНХАРАЛДА

Буряад яһатанай үндэһэн мэргэжэлэй 24-дэхи лицей 9 класс дүүргэһэн һурагшадые нимэ мэргэжэлээр нургахаяа мүнөөдөө абана гэбэл:

— гэр байрые уран һайханаар шэрдэхэ, уран һайханаар шэмэглэхэ һэльбэн шэнэлэгшэ;

— модон урлалгын хүшөөнүүдые һэльбэн шэнэлэгшэ;

— шулуун урлалай хүшөөнүүдые һэльбэн шэнэлэгшэ;

— Зүүн зүгэй соёлые ба хари хэлэнүүдые шудалха секретарь-референт. Бага предприятинуудта ба коммерческэ байгуулалтануудта һүүлдэнь худэлхөөр.

Һуралсалаа саашадань ВСТИ-гэй 2-дохи курсда үргэлжэлүүлхээр нимэ мэргэжэл шудалхыень абана:

— теплогазовентиляци ба агаарай бассейн хамгаалалга (3 жэлэй хугацаа соо һураха).

Һуралсал барандаа 3—4 жэл үргэлжэлхэ юм. Лицейн бүхы курса дүүргэһэн һурагшад тусхай дунда мэргэжэлтэй боложо, саашадаа дээдэ һургуулинуудта һурахаар зууршалагдаха.

Буряад соёл, буряад хэлэ, буддын шажанай, бөө мүргэлэй үндэһэн, зүүн зүгэй эдүүржүүлгын байгуулалта гүнзэгыгөөр шудалхын тула һуралсалай программада нэмэлтэ предмедүүд оруулагданхай.

ҺУРАЛСАЛАИ ЭРХЭ НҮХЭСЭЛНҮҮД

3—4 жэл соо һураха лицейн һурагшад гүрэнэй талаһаа хангагдаха. Үйлдбэрнин практикын үедэ бүхы һурагшадта салингай 50 процент түлэгдэхэ. Һурагшад хамтын байраар хангагдаха. Лицейдэ һураһан саг ажалай стаж соо тоологдохо. Хэшээлнүүд сентябрийн 1-һээ эхилхэ.

Шэлэһэн мэргэжэлээ заагаад, һураха туһайгаа мэдүүлгэ лицейн директорэй нэрэ дээрэ бэшээд, июнийн 30 болотор үгэхэ хэрэгтэй. Гадна һүргуулида һуралсаһан туһай, түрэһэн туһай (орондонь паспорт болохо) үнэмшэлгэнүүд, ажаһуудаг газарһаа ба 086 тухэлэй медицинскэ справканууд, характеристикэ, 3×4 хэмжээнэй дүрбэн фото хабсаргагдажа, баригдаха ёһотой. Июнийн 30-да хоёрэлдоо гараад, һурагшад шэлэгдэжэ абтаха. Зураг зураха, юу-хээ дархалха, бүтээхэ шадабаритай үхибүүд шэлэн абтаха булюу эрхэтэй байха.

Лицейн хаяг: 670015, Улаан-Удэ Терешковагай нэрэмжэтэ үйлсэ, 56. Телефонууд: 3-46-93, 3-57-63. Алишье трамвайда һуугаад «Лицей» буудалда буухада болохо.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Удэрэй үзэгдэлнүүд. «Заха хотын Захааминда тоһоной сэн ойроо хүртэшэгүй болонхой» — К. Матюшевскийн статья.

Хагаа бодолнууд. «Буряад ороной саашадаа хүгжэлтын зам ямараар толорхойлогдоҳхойб?» — Ю. Убеевэй статья.

Буряад Республикын 70 жэлэй ойе үгтүүлан. «Ямар байгааб?» — түүхын эрдэмэй кандидат С. Очировай статьягай түгэсхэл.

Орон соо, мүн хилын саана боложо байһан үйлэ хэрэгүүд туһай / ИТАР—ТАСС-ай корреспондентнүүдэй тобшо мэдээсэлнүүдэй суглуулбари дугаарай хуудаһануудта табигдаба.

«Буряад Республикын зөөрние хутэлбэрилгын дүрим туһай» — республикын Верховно Советэй Тогтоол.

«1993 оной республикын бюджедые бүридхэн баталха туһай» — Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй Тогтоол.

«Нээлтэ хэһэн шэнжэлгэнын зүрхэ сэдьхэл баяраар хаалгалаа» — Е. Голубев А. Содномов хоёрой статья.

Олзын хэрэг эрхилэгшэдэй, мүн республикын хүн зоной анхаралда үгтэһэн соносхолнуудай суглуулбари.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б. М. Ж. (харюусалгата секретарь) НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо) ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес: 670000 Улаан-Удэ Калинаринийнгийн үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакцийн телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшоноой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, һаһагууд: соведуудэй үйлэдмэрийн ба нийтын амгалангуудэй — 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай — 2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 опонитын үйлэдмэрийн ба мэдээсэлэй — 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын — 2-60-91; корректорнуудэй — 2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — 2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда — 30-61, Хоринскдо — 2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директоо — 2-49-94, бухгалтери — 2-23-67, яахта — 2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһаа хамжээтэй. Индекс 50901. Хэбэг 7500.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 20.40.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олоныг мэдээсэлгын министерствада бүгдэхэн номер тойгоор бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографида хэблэгдэ. Директорайнь телефон 2-40-45.

ДЭЛХЭЙН ҺОНИНОЙ ДЭЭЖЭНЭЭ

АМИДЫРҺАН АЙБАЛ

Нэрэлийн нэгэ порт хотын яхт-клуб соохи ту ріеэн ехэ стол дээрэ 4 ме утатай томо загаһанай а бала үлгөөтэй байдаг Тэрэ хэзээ нэгэтэ Инди далай соо баригдаһан за һан байгаа. Нэгэтэ уд клуб соо ехэшье олон нэй үгы байхада, үлгөө айбалын худэлхые нэ обёорбо ха. Һорьмоһоо раа гээшэ гү? Үгы даа доошье хүнүүд эпээнэ ажаглаба. Эндэ байгшад тайчаһан тэлыһэниинь зааргүй бэлэй... Теед мэ гэнээнь, эгээлэй хулганану тэндэ байрлашоод, үнгэр доо удэжэ, олон боло байгаа бшуу. Энээн туу Английн «Гардиан» газ бэшэбэ.

ХОРЛОГДОҺОН БУ

Каунасай «Балтия» га оёдолой фабрикын колл тив Германийнаа түүхэй абадаг байһан юм. Тиигэ байтараа, худэлмэрилэг дэйль арһанийнь зохол бболоо ха. Химигүүд т нинень шалгахадаа, х бэедэ муу болосуудые ол Фабрикада бүд үгэһан, г ман фирмын бүдөө һөөрг абаашье һаань, энэ бо һон үйлэ туһай сонос нүүд Литвагай хэблэлд лилогдоно үрдийн байг

ҺАМГАНҺАА—ХИТАД ХАНЫН СААНА

Амарай областийн М дагачинска районой Бурл цово Һуурийнаа холо бэ россин-хитад хилэ дэ ДПО-гой хилын харуулл Амар мүрэнийе гаталаа Хитад орохоёо ябаһан хэтэнийе барибэ. Һамгана гаа һальхай ябадалнаа лоло хэрэлдэһэн Орлов Х тад орон руу шургажа, т дэ хэтын хэтэдэ бай хаар шиндэһэнээ мэдүү ха. Ород һамгатай бай хадаа хитад эжэлые оло түбхинэхэ һанаатай б һан байгаа.

Алас-Дурнын хилын р руулай округой мэлэгсэ нэй ёһоор, Амарай облас до хэдэн нимэ ушар уулзл нэн байна. Һамгадтаа хэлэгдэһэн хэдэн эрэ мүн һангай түлөөриһөө ай КНР руу ошон ошо байха юм.

ХАРА АРҺАТАЙ КОЛУМБ ГҮ?

Колумбһаа, викингнуд нээ урид негрнүүд, Африк да ажаһуулгад Америк бине нэгэгээ гэзд Сенегал эрдэмтэд багсаамжална. М ли гэжэ хүсэ ехэтэй гүрэ император хоёрдугаар Ба хари ехэ флот суглуулаа океанай нүгөө заха руу ш льи тамарха даабари үгы Энэ тамаралтаһаа нэгэл госо бусаа. Бэшьень аха тар томо мүрэн «залу гэзд тэдэнэр мэдэсээ. мүрэн Амазонка байжа бол тэжэ эрдэмтэд тоолоно. хэрэг 1321 ондо болоһон б ха юм.

Бабахари энээгээр һан гаа амарбагуй. Удаань т 2 мянган онгосо тиш шэглүүлээд, өөрөө энэ а шалга толгойлоо бэлэй. Т гэнээр агуухэ император хэншье хараагүй. Магад н нэ газар олоод. тэндээ хилхоёо үлөө ха гү? Ба харинн һүүлдэ император лоһон Манса Мекка ош харгыдаа Египедтэ тогто доо; иигэжэ хөөрэнэн юм.

Колумбын урда үедэ а һуурһан ольмегүүд скульп рануудые олоор хэдэг һан юм. Тэдэнэйнь дунда ра арһатай негриүүдэй сэнүүд дайралдадаг һэн. ноо дүрбэн багахан онгосо Атлантийн океан гаталха дэлгэ хэгдэхээ байна. рээн бүхэн дээрэнь дүр дүрбэн хүн һууха арга Сенегалай Дакар хот портһоо гараад, Мексик Веракрус хото хүрэжэ, шаа Нью-Йорк хүрэтэр. шэлһэнэй удаа Рио-де-Ж нейрэдэ аяншалгаяа түгэ хөөр хараалаа. Нигэжэ б саамжалгынгаа зүб бай нине сенегалайхид хар хаяа һанана:

ХҮИТЭРХЭНЬ ГҮ?

Хэдэн мянган жил лоод. Газар дэрэ дахи хүйтэрхэ гэзд эрдэмтэд т лоно. Дэлхэйн Хойто хуби ехэнхи хубинь мүнь «хуягтай» болохо юм гэ тэдэнэр багсаамжална бу

(Һонинуудһаа абтаба).

Республикын Советэй Т
В. Потапов
тараадаг
түлөөлэгш
Москвада
Конститу
тухай хөөр
пресс-конф
хэгдэһэн т
уншагшадай
урадханабди.
Түрүүлэгшэ Л
нигэжэ хэлэ
Россин Федера
титуци тухай ш
өөрэлдөөн боло
Президентын т
далай зохёоһон
проект, мүн
Советэй проект
толилогдоно
дурадхагдаһ
шье шэнэ Конс
нүүдые арад
хэлсээгэй, тэрэ
дурадхал
толилогдоно
Тиихэдэ
проектнуудые
хабаада
консолон тэмдэг
институционно
абаадахаар ма

Республикын
ЮНЕСК
ТАЛААР К
Республикын
ёлой, һураласа
нюултагуй м
НЕСКО-гэй хэ
ционально ко
ба соёлой э
ртай болохо
дурадхалые
Национальна
тав бэлдэхэ х
инистрнүүдэй С
рламентын уд
олоно.

БЭЛШЭЭРИЕЙ ХЭРЭГЛЭ
«8-ое Марта» заалишад зунай үбөөр хэрэглэ үрэндэ тушаа Мүнөө тус үнеэн бүр эргээр 11 лит эндэ удэрһооараса сохёдэнэ онинн 15 удэ центнер һайн үрэндэ тушаа Энэнь недон сулхада, 70 б болоно. Гильбэ Яр, «Байгал», нүүд һу абал удэртэ нэмээнэ нуудай мал адуу дэ зүбөөр бэ тань уһална б